

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Pedagógiai és Pszichológiai Kar
Interkulturális Pszichológia és Pedagógia MA

A szociális cirkusz társadalmi integrációban betöltött szerepe

Készítő:
Györe Ágnes

Témavezető:
Dr. Vidra Zsuzsanna

2016

1. Tartalomjegyzék

1. Tartalomjegyzék	1
2. Bevezetés	3
3. Elméleti összefoglalás	5
3.1. Roma/cigány identitás	5
3.1.1. Serdülő roma/cigány fiatalok identitása.....	7
3.2. A roma/cigányok társadalmi intergációja	9
3.3. Az oktatás szerepe a társadalmi integrációban.....	12
3.3.1. A formális oktatás szerepe a társadalmi intergációban.....	12
3.3.2. A nem formális tanulás szerepe a társadalmi integrációban.....	13
3.3.3. A művészeti nevelés szerepe a társadalmi integrációban	14
3.4. A szociális cirkusz.....	15
3.4.1. A szociális cirkusz meghatározása.....	15
3.4.2. A szociális cirkusz alapértékei.....	16
3.4.3. A szociális cirkusz hatásai nemzetközi és hazai szakirodalom fényében.....	17
3.4.4. Szociális cirkusz Magyarországon.....	20
4. A kutatás bemutatása	22
4.1. Kutatási kérdések	22
4.2. Eljárás, módszerek	23
4.3. Résztvevők	23
4.4. Kutatási módszer	23
4.5. Vizsgálati eszköz.....	24
4.6. Adatgyűjtés.....	24
4.7. Adatok elemzése	25
4.8. Etikai megfontolások.....	25
4.9. A kutatás korlátai	26
4.10. Terep bemutatása	26
5. Eredmények.....	27
5.1. Résztvevők bemutatása	28
5.1.1. A roma/cigány identitás megjelenése	28

5.1.2.	Hátrányos helyzet és az abból fakadó kudarcok	30
5.1.3.	Integrációs törekvések	31
5.2.	Szociális cirkusz a Pince Ifjúsági Klubban	33
5.2.1.	Szociális cirkusz program és végrehajtói.....	33
5.2.2.	Szociális cirkusz program célja, feladatai és tevékenységei.....	34
5.2.3.	Szociális cirkusz hatása.....	41
6.	Összefoglalás, következtetések	47
7.	Irodalomjegyzék	51
8.	Mellékletek	56
8.1.	Melléklet 1: Kódkönyv.....	56
8.2.	Melléklet 2: Tájékoztató nyilatkozat.....	61
8.3.	Melléklet 3: Beleegyező nyilatkozat	62
8.4.	Melléklet 4: Egyéni interjúvázlat.....	63
8.5.	Melléklet 5: Egyéni interjúvázlat	64

2. Bevezetés

A szociális cirkusszal először a szerbiai Kreativni Pogon szervezet cirkuszi artistájaként volt alkalmam találkozni, anélkül, hogy tudtam volna, hogy sok esetben a cirkuszi gyakorlatokat a személyiségfejlesztés, csapatépítés, vagy akár a társadalmi bevonás területén is lehet alkalmazni. Egy nemzetközi projekt résztvevőjeként ismerkedtem meg a szociális cirkusz használatának előnyeivel, a módszer sikerétől felbuzdulva kezdtem érdeklődni a szociális cirkusz iránt. Így jutottam el a szociális cirkusz alkalmazásának lehetőségéig, és az ezzel kapcsolatos szakirodalmat tanulmányozva fedeztem fel, hogy ez egy viszonylag új terület, amiről egyenlőre kevés cikk és szakirodalom született, hasznosságát és pozitívumait kevesen vizsgálták és bizonyították. Ekkor fogalmazódott meg bennem a cél, hogy végigkövessem azt a kanyargós utat, amely a szociális cirkusztól a társadalmi integrációhoz vezet. Szakdolgozatom tehát, a szociális cirkusz társadalmi integrációban betöltött szerepének vizsgálatát célozza meg. Ebben a munkában egy olyan kifejlesztett szociális tevékenységről lesz szó, amely a készségfejlesztés mellett, konkrét szociális kérdések megválaszolásával is foglalkozik, szem előtt tartva a társadalmi beilleszkedést. Kutatásom átfogó célja, hogy meghatározza a szociális cirkusz főbb jellemzőit külföldi szakirodalmak és egy hazai példán keresztül. Jelen kutatás egy esettanulmány, ahol a Magyar Zsonglőr Egyesület szociális cirkuszi és oktatási munkacsoportjának a Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub hátrányos helyzetű, roma/cigány fiataljaival történő munkáját vizsgálom. Ehhez további kérdések fogalmazódtak meg: (1) Mi a hatása a szociális cirkusznak, illetve milyen képességeket, kompetenciákat és személyiségjegyeket fejlesztenek a résztvevő fiataloknál, valamint, hogy (2) Mi a szociális cirkusz társadalmi integrációban betöltött szerepe?

Szakdolgozatom első fejezetében a vizsgálatom tárgyát igyekszem bemutatni, illetve a roma/cigány serdülők identitásáról átfogó képet alkotni. Ebben a fejezetben a serdülők személyes identitásának formálódását befolyásoló tényezőit határozom meg, bemutatom a társadalmi marginalitásból, hátrányos helyzetből adódó tényezőket. Szakdolgozatom második fejezetében a roma/cigányok beilleszkedéseinek nehézségeiről van szó, és az intergációs törekvésekről, azaz a roma/cigány közösségek helyzetének javítására irányuló intézkedésekről írok. A harmadik fejezetben az oktatás szerepét mutatom be a társadalmi integrációban. Ezen belül, a formális oktatás kezdeményezéseiről, valamint a tanulás nem formális és informális módjairól számolok be. Továbbá, a művészeti nevelés megvalósulási területeit, feladatait, eszközeit és az integrációban

betöltött szerepét mutatom be. Negyedik fejezetem a szociális cirkuszról szól. A módszer definiálásán túl, a cirkuszelmélet pedagógiai és pszichológiai meglátásait használva határozom meg a szociális cirkusz alapértékeit és hatássait. A fejezet végén a módszer magyarországi elterjedéséről írok. A szakdolgozatom ötödik fejezetében bemutatom kutatásomat (kutatási kérdések, eljárás, módszerek, résztvevők, vizsgálati eszköz, adatgyűjtés, adatok elemzése, etikai megfontolások, kutatás korlátai). Kutatásomban a dokumentumelemzés, a megfigyelés, és az interjúzás módszereit használom. Végül a terep bemutatása következik, azaz a Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klubot mutatom be. A hatodik fejezetben kerül sor az eredmények elemzésére. Az interjúk során a kódolás egyik része nem előre meghatározott kategóriák szerint történt, hanem az elemzés folyamatában alakultak ki, viszont a dolgozatban felvázolt elméletek által meghatározott kategóriák azonosítását is megkíséreltem az általam készített interjúk alapján. A Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub fiataljaival és a klub munkatársaival készített interjúkat egyaránt felhasználtam. Hetedik fejezetemben pedig a szakirodalom segítségével összegzem a vizsgálat eredményeit, ahol a szociális cirkusz társadalmi intergációban betöltött szerepét foglalom össze. Ezen lépéseknek megfelelően építettem fel szakdolgozatomat, és igyekeztem bemutatni, rávilágítani mindarra, ami a szociális cirkusz és a társadalmi integráció kapcsolatára mutatna.

A szakdolgozat témájának mélyebb feltárása érdekében hatvan órás szakmai gyakorlatot töltöttem a Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub szociális cirkuszi foglalkozásain, melyek során megismerkedhettem a kulcsszereplőkkel és a munka egyedi sajátosságaival. A terepgyakorlatom során a klub szociális cirkuszi tevékenységeiben mint megfigyelő és mint résztvevő voltam jelen. A bejáró fiatalok életkörülményeivel, annak jellegzetes problémáival és nehézségeikkel megismerkedve, bizalmasabb kapcsolatot építve velük, jobb körülményt teremtettem a kutatásomhoz.

3. Elméleti összefoglalás

3.1. Roma/cigány identitás

A szakirodalomban a korrektség kedvéért ma gyakran a roma/cigány kettős megjelölés szerepel. A beszélgetőtársaim egyik része a romának tartja magát, másik része pedig cigánynak. Tiszteletben tartva a célcsoportom igényét a mindkét megnevezésre, dolgozatomban egyik megnevezést sem részesítem előnyben, inkább a roma/cigány kettős megjelölést használom.

A tudományos kutatás egyik megkerülhetetlen feladata mindig a vizsgálat tárgyának meghatározása, viszont kutatásunk jelen fejezetében a roma/cigány kifejezés nem egy csoport jelölésére szolgál, hiszen ahogy a továbbiakban részletezem a szakirodalom sem egységes annak tekintetben, hogy kik tartoznak ebbe a csoportba, ezért hasonlóan mint Tompos (2013) inkább a kifejezés lehetséges értelmezéseire és az én-konstrukcióban betöltött szerepére koncentrálok. A „ki a roma/cigány?” kérdés hatására már sok tudományos válasz és különféle klasszifikációs rendszer látott napvilágot történelmi korszakoktól, társadalmi szituációtól és kutatási területektől függően. Szelényi és Ladányi a „Ki a cigány?” tanulmányukban is a különböző megközelítések fennállására hívják fel a figyelmet, annak érzékeltetésére, hogy nagyon sok szempontból lehet vizsgálni ezt a kérdést (Ladányi & Szelényi, 2000). A témával foglalkozó tudományos diskurzus és számos tanulmány (Kállai, 2014; Ladányi & Szelényi, 2000; Tompos, 2013) hasonló meghatározási gyakorlatot emeli ki, melyekből néhányat bemutatok. Sok olvasás után felismertem azt, hogy manapság a roma/cigányság fogalmának körülhatárolásánál a következő két megközelítés fontos:

1. Roma/cigány az, aki annak vallja magát. Ez a fajta megközelítés több kutató szerint a legmegbízhatóbb módszer, hisz jelentősen változhat, egyik időpontról a másikra, a társadalmi előítéletek intenzitásától függően, melyek miatt gyakran letagadják saját származásukat, vagy erősen megkülönböztetik magukat más roma/cigányoktól. Kállai (2014) említi a negatív identitás fogalmát, vagyis azt a helyzetet, melyben az identitás megvallásának lehetősége a társadalmi előítéletektől terhelt szituációtól függ. Emellett, persze van olyan helyzet is, ahol a roma/cigány-kép az egyén pozitív reprezentációját szolgálja. A szerző szerint ez a megközelítés más problémát is magában hordoz, merthogy sokáig nem találtak olyan dokumentumokat, amelyek segítségével lehetnek volna a cigányok önmagukról alkotott képének megismerésében, illetve az a kevés, ami van, az leginkább a perifériáról valamilyen szinten kiemelkedő zenészekhez kötődik. Ebből

kifolyólag, a szerző leszögezi, hogy a legjobb forrásoknak a roma/cigány szerzők által írt munkák és azok az interjúkötetek bizonyultak, amelyek roma/cigány emberekkel készült interjúkat tartalmaznak, de itt meg azt nem tudjuk meg, hogy milyen tulajdonságok (Kállai, 2014). Ennyi bizonytalansággal szembesülve, kifejezetten a témám feltárására érdekében, egyéni beszélgetéseket szerveztem a célcsoportommal. Kutatásom során többször visszatértem az adatközlőimhez és így egy bensőségebb hangulat alakult ki, amelyben az ilyen kérdések már nem tűnhettek fenyegetőnek.

2. *Roma/cigány az, akit a környezete annak tart.* A másik megközelítés szerint az a roma/cigány, akit környezete annak tart. Ez a nézőpont az előzővel ellentétben, a belső kritériumok helyett külső tényezőket vesz figyelembe. A többségi, domináns társadalom nem ismeri annyira a roma/cigány közösségeket, ezért benyomásaikból, előítéleteikből konstruálja elvárásait, az igazodási pontokat, vagyis egy képet fogalmaz meg a rom/cigány közösségekről a maga számára. A roma/cigányok pedig, számukra is észrevétlenül, átveszik ezt a képet, ezeknek az elvárásoknak szeretnének megfelelni. (Kállai, 2014).

A szociális jegyek alapján történő kategorizáció is ismeretes, amely az életkörülményekre koncentrál és az alapján sorolja be az emberek bizonyos csoportját a roma/cigány kategóriába. Ez a megközelítés a roma/cigány létet a *szegénységgel* azonosítja, tehát itt a szociális jellegzetességek szolgálnak a roma/cigányok elkülönítésére. Egy másik megközelítés a roma/cigányságot egyfajta *gettókultúraként* értelmezi, melynek fő jellemzői: a rossz lakásviszonyok, a túlszűfoaltság, a nagy csecsemőhalandóság, az önbecsülés, a sértődöttség, az ellenséges indulatok, és a bűnözés (Tompos, 2013). E meghatározások annyira nem tudományos roma/cigány konstrukciók, sőt önmagukban esetenként leegyszerűsítő és uniformizáló megállapításokat hordozhatnak. A szociális és etnikai jelzők egymásba mosása és a gettójegyekkel való felcímkézés, olykor a vizsgált jelenség sarkított, egyszerű, megtévesztő látásmódjára utal, figyelmen kívül hagyva a valós helyzetek sokféleségét. Pálos (2010) is felhívja arra a figyelmet, hogy a roma/cigányok esetében nem egy homogén társadalmi csoportról van szó, hiszen különböző roma/cigány közösségek léteznek, amelyek nyelvileg, történelmileg és kulturálisan eltérő gyökerekkel rendelkeznek. Továbbá, az identitás témakörében arról sem szabad megfeledkezni, hogy az énkép nem egy merev és statikus rendszer, hanem a társadalmi valósággal dinamikus kölcsönhatásban formálódó reprezentáció, ebből kifolyólag a roma/cigány közösségeknél a többségi kultúra és a nemzeti szocializáció *többes identitást* is eredményezhet (Bindorffer idézi Pálos, 2010:42). Bindorffer

(2001) feltételezi, hogy a többségi, domináns közegben élő kisebbségek a saját identitástudatuk valamilyen szintű megőrzése mellett, átveszik a többségi, domináns közösség bizonyos értékeit, attitűdjeit, és következésképpen *kettős identitás* alakul ki. Tehát, az identitással kapcsolatos kérdések feltárásában a vizsgált csoport árnyalati eltéréseit, értelmezésének szélesebb skáláját kell figyelembe venni. Eltekintve attól, hogy a lehetséges roma/cigány identitás-konstrukciók száma végtelen, szükségét éreztem annak, hogy egy pontos jelentéssel lássam el az általam használt fogalmat. E célból Pálos (2010) tágabb értelemben vett identitás meghatározásaira alapozok, melynek mintájára a roma/cigány identitás legáltalánosabban, a velük született és a környező világból önmagukba épített különböző tartalmak és tapasztalatok felvállalásával megélt önmaguk. Többféle szintje van ennek, ilyen például az etnikai identitás, ami a mi szempontunkból lényeges, hiszen az egyén szociális identitásának egyik aspektusaként értelmezhető, mely leginkább a kulturális szocializációra, a társadalmi tapasztalatokra reflektál, és arra, hogy mások hogyan észlelik az egyént, s hogy az adott egyén hogyan hozza létre a saját önkategorizációját (Pálos, 2010).

3.1.1. Serdülő roma/cigány fiatalok identitása

Kutatásom szempontjából fontos meghatározni, hogy milyen etnikai identitás stratégiák rajzolódnak ki az iskoláskor vége felé járó roma/cigány gyerekek körében. Az etnikai identitás egyes szerzők szerint egy olyan folyamat eredménye, amelyben az érintett személy tudatosítja magában az etnikai csoporthoz tartozását, ami attól függ, hogy milyen elképzelései vannak az adott csoportról, és mennyire elkötelezett saját csoportja örökségével kapcsolatban. Ebben a folyamatban fontos felismerni, hogy a roma/cigány fiatalok számára milyen értékek és normák kötődnek a közösségükhöz (Neményi, 2007). A szakirodalmak tanulmányozásából megtudhattam, hogy az utóbbi évtizedekben a hagyományosnak mondható roma/cigány közösségek és a hozzá kapcsolódó értékek változóban vannak. Az ifjanc generációk kevésbé beszélnek szüleik, nagyszüleik nyelvét, a roma/cigány közösségek eredeti identitáselemei egyes esetekben elhalványultak, helyüket elfoglalták a többség által konstruált identitás sajátosságai, így az életvitelben is egyfajta uniformizálódás figyelhető meg. Feltűnő, hogy a fiatalok nehezen tudnak kapcsolódni egy konkrét jelleghez, ezért sokszor ők maguk sem tudják igazán meghatározni, hova is tartoznak. Egyrészt azonosulnak a saját kisebbségi csoportjukkal, másrészt viszont feladják a kisebbségi identitásukat, mint a társadalmi beilleszkedés egyetlen lehetséges zálogát. Más szóval,

nem rendelkeznek határozott énképpel vagy közösségi identitással (Kállai, 2014; Neményi, 2007; Tompos, 2013).

Sok tényező befolyásolhatja a serdülő roma/cigány fiatalok személyes identitásának formálódását. A Magyarországon felnövekvő roma/cigány fiatalok esetében mindenképpen figyelembe kell venni a társadalmi marginalitásból adódó tényezőket. Több tanulmány is kimutatta, hogy a roma/cigány fiatalok többnyire szegregált körülmények között tanulnak, éveken át rossz minőségű oktatásban vesznek részt, valamint a családi, szociális és gazdasági körülményeikből fakadó hátrányok csökkentik az esélyeiket az integrált oktatásba való bekerülésre, és ezáltal egy átlagos életpálya megélésére nincs lehetőségük (Neményi, 2007; Feischmidt & Vidra, 2011; Békési, 2005). A többségi társadalom fiataljaihoz képest, a roma/cigány fiatalok jelentős hátránnyal indulnak a sikeres életpálya kialakításában, számos szociális, lakhatási és egészségügyi nehézséggel kell megküzdeniük. A két világ között szakadék tátong. A többségi, domináns társadalom fiataljai és a roma/cigány fiatalok között jelentősek a különbségek a tudás, a készségek, a kompetenciák terén. Természetesen, ezeket a különbségeket nem az etnikai hovatartozás, hanem társadalmi okok magyarázzák. Evégett, rengeteg fiatal reked a képességeinek megfelelő és a kor elvárásaihoz igazodó oktatás és életmód keretein kívül. Az etnikai identitás kialakulását mégpedig jelentősen elősegítik azok a mindennapi tapasztalatok, amelyek azt igazolják, hogy a kisebbségi fiatal számára korlátozottak a lehetőségek, nem fér hozzá olyan szolgáltatásokhoz és tevékenységekhez amelyekhez nem kisebbségi társai hozzájutnak. Ezenfelül, a kisebbségi fiatalokat érintő megkülönböztetés, megbélyegzés, a személyes vagy az intézményes diszkrimináció, a kirekesztettség is fokozza a helyzetet, hozzájárulva a kisebbségi hovatartozás tudatosításához. Feltételezhető, hogy ebben az életkorban a roma/cigány fiatalok már tisztában vannak azzal, hogy mit jelent egy sztereotípiákkal sújtott, megvetett, elnyomott kisebbség tagjának lenni, amelyek nyomai mindennapi életüket kísérik. A sok kudarc, a sikertelenség önértékelési problémákat szül. A fiatalok interiorizálják a róluk alkotott ítéletet, nincs önbizalmuk, nem hisznek saját magukban és képességeikben, így életlehetőségeik, esélyeik a társadalmi integrációra csökkennek (Neményi, 2007). Az integrációs képességekre, az önbecsülés és az együttműködés készségére a kisebbségi csoportoknak szüksége van, erről évek óta egyre több szó esik. Fel kell tenni a kérdést, hogy hogyan, milyen módszerekkel lehet reagálni a roma/cigány fiatalokat érintő megkülönböztetésre?

3.2. A roma/cigányok társadalmi intergációja

A roma/cigány fiatalok hátrányainak legnyilvánvalóbb és legtöbb vizsgálat által kimutatott oka a szegregáció¹ (Békési, 2005; Feischmidt & Vidra, 2011; Neményi, 2007; Szira, 2005). A szegregációt elsősorban az iskolán kívüli strukturális viszonyok magyaráznak, mint a lakóhelyi szegregáció, de az oktatási rendszer bizonyos sajátosságai is, mint a szelekciós mechanizmusra² való épülés vagy a szabad iskolaválasztás. Ezenkívül, a szegregációt a többségi elkülönülési szándék vagy a befogadó légkör hiánya is felerősíthetik, amely a roma/cigány fiatalok számára megnehezíti a pozitív identitás kialakítását. A magyarországi roma/cigány közösségek továbbra is a társadalom margóján élnek, kirekesztettségük, azaz társadalmi integrációjuk sikertelensége még mindig érzékelhető, és ebben a folyamatban a rendszerváltás óta többnyire csak részsikerek ismerhetők el (Feischmidt & Vidra, 2011).

A rendszerváltás óta, összefoglalóan az állapítható meg, hogy a magyarországi roma/cigány közösségek helyzetének javítására irányuló intézkedések fokozatosan alakultak ki, hogy a támogatási programok megsokszorozódtak és egyre komplexebbé váltak. Ezzel kapcsolatban olyan kormányzati határozatok és elősegítő programok születtek, amelyek a jogegyenlőség érvényesítése, életminőség javítása, oktatás-képzés, foglalkoztatás, informatikai tudás és eszközrendszer, kultúra-kommunikáció-identitás témaköreihez csoportosítva határoztak meg feladatokat (Pulay & Benkő, 2008).

E sokféle feladat megoldásának eredményes összehangolásáról és az integráció szükségességéről évek óta egyre több szó esik. Dolgozatom témáját tekintve a társadalomtudomány viszonylatában fontos az integráció meghatározása, amely ebben az esetben, a saját megfogalmazásomban, az egyes csoportok társadalmi elfogadását, egymáshoz igazodását, egységesülését jelenti. A társadalmi és kulturális különбözés, a sokféleség³ mindig is kihívást jelentettek az integrációval foglalkozó társadalomtudományok diskurzusában. A sokféleség és a különбözés társadalmi

¹ A szegregáció olyan társadalmi gyakorlat, amely bizonyos kisebbségek elkülönítését hozza létre és tartja fenn. (saját definíció)

² A szelekciós mechanizmus az oktatási rendszer bizonyos sajátossága, amikor az iskola a társadalmi különбözéseket képességbeli különбözékeként kezeli, amely a szándékok szintjén nem, a valóságban mégis reprodukálja a társadalmon belüli osztály- és etnikai különбözéseket. (Feischmidt, Vidra, 2011, 74.o.)

³ A kulturális sokféleség - az emberi kultúrák és társadalmak változatossága egy bizonyos területen, melyek általában a nyelvben, a hitvilágban, a szokásokban, a viselkedésben és magában a szociális struktúrában nyilvánulnak meg. (saját definíció)

tapasztalatát főleg a multikulturalizmus, a multikulturális pedagógiai⁴ értelmezi és értékeli újra (Feischmidt, 1997). A társadalmi és kulturális különбözés, a sokféleség kihívásaira született válaszok sokfajta multikulturális pedagógiai diskurzusokat teremtettek, melyek különbözőképp válaszolnak a társadalmi beilleszkedés kérdésére. A társadalmi sokféleségre reflektáló pedagógiai szakirodalom elméleteit vizsgálva és Csereklye (2012) tanulmányára alapozva a következő három multikulturalizmus-diskurzus kategóriát említeném meg:

1. Kompenzációs multikulturális diskurzus

A kompenzáló szemléletű multikulturális diskurzus a társadalom többségi, domináns csoport kultúrájának hierarchiáját feltételezi, ahhoz viszonyítva értelmezi a kisebbségi csoportok kultúráját, melyet egységes, állandó jellemzők halmazaként képzel el. Ez a szemlélet a kisebbségi csoport tagjai eltérő ismereteinek nem tulajdonít értéket, a különбözőség hiány, amit pótolni kell a többségi, domináns csoport értékrendszerének megismerésével. Tehát, célként a többségi, domináns kultúra értékeihez és normáihoz való alkalmazkodást tűzi ki, gyakran az asszimilációt.

2. Plurális-statikus multikulturális diskurzus

A plurális-statikus szemléletű multikulturális diskurzus nyitottabb, újrakonstruált, nem vitatja a kisebbségi közösségek kultúrájának értékeit, de azokat izoláltnak és statikusnak látja. Egyenrangú, de elkülönülő rendszerekként kezeli a különбöző csoportok értékrendszerét, a diskurzusnak az elfogadás, kooperáció és a tolerancia a kulcsszava, ahol a különбöző kultúrák közt sokféle kapcsolat alakul ki, vannak interakcióik, azonban kevés vagy egyáltalán nem megvalósuló kölcsönzésszerű átvétellel.

3. Transzformatív-dinamikus multikulturális diskurzus

A transzformatív-dinamikus szemléletű multikulturális diskurzus a társadalmi struktúrák újraformálásáról beszél, a társadalmi sokféleségre dinamikusan reflektál, egy állandóan újrakonstruálódó érték- és normarendszerű társadalmi környezet megteremtését célozza, melyben leginkább a közösségek társas viszonyait tanulmányozza (Csereklye, 2012).

⁴ A multikulturalizmus, a multikulturális pedagógia egy olyan irányzat, amely a társadalmi és kulturális különбözésekről való diskurzust értelmezi, amely a különбözések megkonstruálásának kulturális és politikai folyamatait szem előtt tartva, a társadalmi igazságosság, egyenlőség, illetve a társadalmi, etnikai, kulturális sokféleség autentikus reprezentációját vizsgálja. (Feischmidt, 1997)

Az integráció viszonylatában, a kutatásomban az idejétmúlt asszimilációval szemben, az integráció egy olyan elképzelése merül fel, amely nem a beolvadást, nem az etnokulturális jellemzők elfelejtését célozza, hanem éppen a megkülönböztető tulajdonságok megőrzésének lehetőségét, vagyis a láthatónak maradását. Ebben az értelemben az oktatáspolitikai integráció nem a „szín-” vagy különbségvak viszonyulást veszi figyelembe, hanem a „szín-” vagy különbségtudatos hozzáállást. A színvakság, vagyis a különbségekhez nem tudatos hozzáállás, tovább táplálhatja a kisebbségeket sújtó latens előítéleteket, hiszen a kisebbségi csoport rosszabb sikerének a fel- és el nem ismert identitása is lehet az oka. Ezzel szemben a különbségtudatos pedagógiára fektetjük a hangsúlyt, amely az integráció vonatkozásában a kulturális sokféleség menedzselését és az egyenlőség megvalósulását emeli ki. (Feischmidt & Vidra, 2011; Szira, 2005).

Értelmezésemben, a kisebbségi csoportok elismert érték- és normarendszere önmagában nem vezet társadalmi befogadáshoz. A kisebbségi csoport ismereteinek és értékeinek megbecsülése legfeljebb kedvezőbb légkört teremthet e csoport számára, viszont közvetlenül nem vezet mindkét fél elfogadóbb viszonyulásához és a kisebbségi csoport önértékelésének javulásához. Az egymáshoz igazodás a különböző értékek, normák, csoportok a sokféleségre tudatosan reflektáló interakcióját feltételezi. Az interakciók nélküli társadalmi sokféleség ismét sztereotípiákhoz, izoláltságához, marginalizáltságához vezethet (Feischmidt & Vidra, 2011).

Csak egy teljesebb körű átalakítás szorgalmazza azt, hogy ténylegesen megtörténjen a kulturális sokféleség befogadása. A sokféleséget újraformálódó, dinamikus, rugalmas kulturális konstrukcióknak kell felismerni ahhoz, hogy a társadalmi változások megvalósuljanak. Az értékek és normák dinamikus újraértelmezésére építkezve, a kutatásomban az integrációs elméletet konstruktivista megközelítéssel szemlélem. A konstruktivista szerzők olvasatában a valóságnak nem egyetlen helyes reprezentációja van, hanem az, amit az adott helyzetben érintett személyek megalkotnak (Boreczky, 2000). Így a kultúrák közti viszonyok konstruált környezetben jönnek létre, és ezt a kapcsolatot a szereplők állandóan változó identitása, az interakciókban létrejövő jelentések és azok interpretációja befolyásolja. Ilyenképpen nem létezik egyetlen általánosan igaz érték és norma sem, ahogy azt Mikecz (2010) is szavá teszi, ellenben ezek komplex, sokarcú, sokdimenziójú jellegén van a hangsúly. A konstruktivizmus szempontjai ezért is nagyon fontosak lehetnek a kisebbségi csoport tagjainak a többségi, domináns kultúrába való beilleszkedésében, hiszen akkor az egyedi értékeik alapján és a kölcsönös interakciók révén folyamatosan változó identitásuk tükrében alakíthatják stratégiájukat (Mikecz, 2010).

Összefoglalva, munkánkban az integrációt egy olyan elgondolásként használjuk, amely a dinamikus, állandóan újrakonstruálódó érték- és normarendszerű sokféleségek tudatos megőrzésével, támogatott befogadásával, a társadalmi egyenlőség kiterjesztésével, és különböző társadalmi csoportok interakciójának megvalósításával és még inkább ezek összeegyeztetésével foglalkozik.

3.3. Az oktatás szerepe a társadalmi integrációban

3.3.1. A formális oktatás szerepe a társadalmi integrációban

Az integrációs folyamat tekintetében, fontos felismerni, hogy az egy átfogóbb átalakítás része kell hogy legyen, átfogó, általános, szisztematikus és több generáción át ható feltételek megteremtésén keresztül. Ahogy azt már az előző fejezetben is említettük, a magyarországi cigányság helyzetének javítására irányuló kormányzati határozatok és támogatási programok sok olyan feladatot határoztak meg, amelyek arra irányultak, hogy csökkentsék a társadalmban meglévő gazdasági, területi és kulturális különbségekre visszavezethető egyenlőtlenségeket. Pulay & Benkő (2008) elmondása szerint e folyamatban az oktatásnak van különösen jelentős szerepe. Az elmúlt két évtizedben a magyar oktatásban számos kezdeményezés indult be annak érdekében, hogy az iskolarendszer általi támogatás révén minél többen jussonak esélyhez, hogy integrálódni tudjanak a társadalomba, a gazdaságba vagy hogy minél többen jussonak jobb életfeltételek közé. Jelentősek azok a törekvések, amelyek a magyarországi roma/cigány népesség oktatási szegregációjának csökkentését szolgálták, az integrált oktatás, a magasabb szintű oktatás és az oktatási anyagba megjelenő hátrányos megkülönböztetés⁵ minden formájának tilalmának ösztönözésével. A fent vázolt lehetséges ráfordítások, kormányzati, törvényhozói akarat ellenére, több kutatás azt bizonyítja, hogy megfelelő eredményeket nem sikerült elérni. Ennek következtében számos társadalmi igazságtalanság, diszkrimináció és előítélet fennmarad (Békési, 2005; Pulay & Benkő, 2008).

Ez mind azt jelzi, hogy a roma/cigány fiatalokat a sikeres tanulás esélyeitől és a beilleszkedéstől megfosztó elkülönítés felszámolása nem egyszerű kérdés. A probléma gyökereit megcélzó erőfeszítésekre van szükség, arra, hogy átfogóbb intézkedéseket biztosítsanak számukra. Ezek közül lényeges a roma/cigány fiatalok jogainak és érdekeinek kiemelt érvényesítése, a társadalmi

⁵ A hátrányos megkülönböztetés többnyire tudatos kirekesztő, nem egyenlő bánásmódot jelent. (saját definíció)

javakhoz való hozzáférés esélyeinek erősítése. Ezen kívül, a minél több fiatal formális oktatása⁶, beiskolázása, a befogadó és differenciált pedagógiai gyakorlat megteremtése, foglalkoztatási módszerek bővítése is jelentős. Továbbá, a roma/cigány családok támogatása is egy releváns lépés lenne, hogy az iskola partnerévé válva tudják segíteni gyermekeik tanulását. Ami igazán meghatározó lenne, az a környezet ellenállásának megelőzése, a pedagógusok sztereotípiákon alapuló elvárásainak átalakítása, mindezt szakmai, pénzügyi hozzájárulással támogatva. E integrációs erőfeszítéseknek megfelelően, az iskolai oktatás a társadalom folyamataiba való állami beavatkozás médiuma lehet, amellyel a szegregáció csökkentése elérhetőnek bizonyulhat (Békési, 2005; Pulay & Benkő, 2008).

3.3.2. A nem formális tanulás szerepe a társadalmi integrációban

Kutatásunk szempontjából fontos kiemelni, hogy az oktatás intézményes formái mellett, ebben a folyamatban, a tanulás nem formális⁷ és informális módjai⁸ is meghatározó szerepet játszanak, melyek az 1980-as években a formális oktatás alapvető kritikájaként fogalmazódtak meg (Schüttler, 2007). Ezen a ponton, lényeges szóvá tennünk „A nem formális és informális tanulás elismerése Magyarországon” című kötetet, amely a nem formális tanulás magyarországi helyzetének feltárását célozza. E tanulmány szerint, a formális oktatás expanziója mellett a különböző intézmények használatba vétele vagy az új technikákkal való megismerkedés, a hátrányos helyzetű csoportok társadalmi integrációja szempontjából óriási jelentőséggel bírna (Derényi és mtsai, 2007). A nem formális oktatás, amely az élethosszig tartó tanulás⁹ eszméjéhez kapcsolódik, megfelelő alapot kínál az ország tanulási kultúrájának erősítéséhez, az iskolán kívüli tanulási lehetőségek népszerűsítéséhez. E tanulási formák a tanulás intenzitásának erősítését, a már meglévő tudással kapcsolatos ismeretek bővítését, a tapasztalati úton szerzett gyakorlati tudást növelését teszik lehetővé, valamint azt, hogy a résztvevők tudatosabbá váljanak saját képességeik

⁶ A formális oktatás az iskolarendszerű és az iskolarendszeren kívüli, tehát, szervezett és strukturált közegben történő tanulási forma, rendszerint a végzettséget igazoló okirattal zárul. (Subicz, 2008, 3.o.)

⁷ A nem formális tanulás, azaz a nonformális tanulás is az ismeretek és készségek megszerzésének egyik módja, egy olyan okszerű tanulási tevékenység, amely az iskolarendszerű vagy iskolarendszeren kívüli oktatási rendszerek mellett zajlik. Lényege, hogy nem kötődik képzőintézményhez, sok helyen valósulhat meg, az esetek többségében véletlenszerű tanuláson, a konkrét helyzetekkel való közvetlen kapcsolaton, a résztvevők közti egyenrangú interakciókon alapszik és nem feltétlenül vezet valamilyen végzettség megszerzéséhez. (Subicz, 2008, 2.o.)

⁸ Informális tanulás olyan tanulás, melyet az ember másoktól, a környezetből tanul, amit a napi tapasztalatok, élmények összegyűjtésével szerez meg. (saját definíció)

⁹ Élethosszig tartó tanulás, egész életen át tartó tanulást jelent, minden olyan tanulási lehetőséget magába foglal, amelyet az ember óvodás kortól a felsőoktatáson át egészen életük végéig végznek. (saját definíció)

fejlesztésének lehetőségeit illetően, vagy hogy könnyebbé váljon a belépésük a formális képzési programokba, intézményekbe. A hátrányos helyzetű roma/cigány fiatalok a fentebb már említett okok miatt kimaradnak olyan tudásrepertoárból, amire szükségük lenne. A nem formális tanulás kevésbé költséges, ezért az iskolázásból kiszorulóknak számára is elérhető. Ez a fajta tanulás több helyen valósulhat meg, munkánk szempontjából fontosak azok, melyek a civil társadalmi szervezetek tevékenységi körében valósulnak meg. Sok olyan civil szervezet van, amely a roma/cigány fiatalok számára is elérhető, kreatív és kihívásokkal teli, tudatos pedagógiai célú foglalkozásokat biztosítanak, melyek keretében olyan szervezett tanulási folyamatban vehetnek részt, amely egyén-, és tanulásközpontú, és amely a cselekedve tanulás, a motiváció értékekre és a résztvevők egyenlőségére épül. E foglalkozások jellemzője az egyén fontosságának a kiemelt szerepe, a fiatalok gondolkodásra tanítása, a döntéshozó készségek fejlesztése, a mindennapi élet tapasztalatainak újraértelmezésének lehetősége. Egyéni és közösségi megközelítésű foglalkozásokról van szó, ahol a fiatalok a többi emberrel való interakciók során újrakonstruálódó identitásuk tükrében alakítják ki életstratégiájukat. Sok olyan iskolarendszeren kívüli, tudatos pedagógiai célú foglalkozás van, mely javarészt transzformatív szemléletű, hiszen nagyban elősegíthetik a többségi, domináns csoportok és a roma/cigány fiatalok saját értékeinek és normáinak dinamikus újraértelmezését és a társadalomba való könnyebb beilleszkedését (Subicz, 2008).

3.3.3. A művészeti nevelés szerepe a társadalmi integrációban

A nem formális oktatás szakmai továbbképzéseket, tanfolyamokat, pályaorientációs tanácsadást nyújthat, valamint kutatásunk témájához fűződve, művészeti és sportegyesületek szervezésében történő képzéseket. Ezen a ponton a művészetre, mint transzformációs térre tekintek. Végh és Mtsai (2015) tanulmánya alapján érdemes megállapítani, hogy a művészeti eszközök pedagógiai, terápiás és közösségteremtő ereje a pozitív társadalmi hatás elérésében fontos szerepet játszhat. A művészeti eszközök nem formális tanulási lehetőséget kínálnak, melyek a mindennapok tapasztalatainak és problémáinak az elmélyült, hatékony feltárását segítik elő. Ezeket az eszközöket használva, olyan tanulási folyamatba léphetnek a résztvevők, amely a kölcsönös tiszteletre alapozott együttműködést hangsúlyozzák. Előfeltétele a résztvevők közötti kooperáció eredményeként létrejövő konszenzus. Csoportokban végzett tevékenységeken alapul, ahol az ismeretek és a képességek fejlesztése a *tapasztalati, szociális, illetve kooperatív tanuláson*

keresztül zajlik, azaz a résztvevők szociális készségeinek és együttműködési képességeinek fejlődésében. Ez mind a konstruktív tanulási elméletre épül, amely szerint az ismeretek elsajátítása mindig alkotó, azaz konstruktív módon történik (Catterall mtsai, 2012). A művészeteken keresztül megvalósuló nevelés mozgásba hozza a fiatalokban rejlő képességeket, pozitív motivációt alakít ki, kifejezésre engedi jutni a gondolataikat, csökkenti a sikertelenség érzését és új látásmódot képes teremteni. Az alkotás folyamatában a fiatalok újrakonstruálhatják világlátásaikat, és azt a perspektívát, amelyből a többi emberrel való kapcsolatát tekintik, ezért a beilleszkedés egyik jelentős eszköze lehet. A társadalom és a fiatalok közti kapcsolatteremtést többfajta iskolarendszeren kívüli művészeti képzés segítheti elő, mint például a zene, tánc, színház, cirkusz (Szabó és mtsai, 2012; Végh és mtsai, 2015).

3.4. A szociális cirkusz

Kutatásom következő részében a szociális cirkusz, mint a nem formális pedagógiai eszközök egyik újító kezdeményezése kerül bemutatásra. Ebben a részben a szociális cirkusz definiálásán túl, arra igyekszek rávilágítani, hogy a szociális cirkusz külföldön és hazánkban hogyan valósítja meg a hátrányos helyzetű fiatalok társadalmi beilleszkedését.

3.4.1. A szociális cirkusz meghatározása

A szociális cirkuszi egy innovatív megközelítés, amely a cirkuszi művészetek eszközeit használva támogatja a társadalmi kirekesztés által veszélyeztetett egyének személyes és a társadalmi fejlődését. Küldetése a társadalmi integráció előmozdítása, alkalmazási területei változatosak, főleg a különböző hátrányos helyzetű célcsoportokkal való munkában használják ezt a műfajt. Ezek lehetnek menekültek, bevándorlók, szellemi és/vagy testi fogyatékos gyerekek, pszichiátriai betegek, utcagyerekek, börtönben lévők, drogfüggők, erőszak áldozatai és más kisebbségbeliek (Cirque du Soleil, 2016). A szociális cirkusz módszer alkalmazásának alsó korhatára 8 év, ez főleg csoportos módszer, ahol 4-60 fő résztvevőre körülbelül 1-12 fő oktató irányul, célcsoporttól és foglalkoztatási igénytől függően (KRAFT, 2013). A módszer célja egyrészt az ügyesség, testtudat, figyelem, kitartás cirkuszi eszközökkel, egyensúlyozó eszközökkel, és akrobatikus gyakorlatokkal történő fejlesztése. Viszont, a hangsúly nem a technikai fejlődésen van, hanem a konkrét szociális kérdések megválaszolásán, szem előtt tartva a beilleszkedési folyamatot (Szabó, 2015). A szociális cirkusz középpontjában a cirkuszművészet és a szociális támogatás közötti kapcsolat áll, tehát

módszerében a cirkuszfoglalkozások eszköztárára, a részvételi színház és az emberi jogi oktatás elmei egymásra épülnek. A szociális cirkuszfoglalkozások közvetítőként működnek, melyek minden résztvevő bevonása által, lehetővé teszik az igazi csoportkohézió létrehozását. Ennek során a szociális cirkusz elősegíti a perifériára szorultak egyéni és társas képességeinek fejlődését és az emberi értékek irányítójává válhat, mivel a résztvevőket a mindennapi életre szükséges hasznos ismeretekkel kívánja gazdagítani (Cirque du Soleil, 2016).

3.4.2. A szociális cirkusz alapértékei

A mai szociális cirkusz módszere mintegy 15 év folyamatos kutatói és gyakorlati munkából fejlődött ki, és még mindig alakuló félben van. Alapvető jellemzője, hogy túlmutat a cirkuszi készségek tanításán (Lafortune & Bouchar, 2011). A hátrányos helyzetű fiatalokkal folytatott munkának olyan alapértékekre és irányelvekre kell támaszkodnia, melyek a személyiségfejlődés és a felzárkóztatás szempontjából alkalmasak. A szociális cirkusz szemszögéből a hátrányos helyzetű egyének oktatásában és nevelésében a következő alapértékeket fontos szemügyre venni: *Interkulturális tudatosság* - A célcsoport kultúrájának, értékeinek és normáinak a tiszteletben tartása, illetve előítéletmentes hozzáállás. A csoport jellemzőire és igényeire való ráhangolódást jelenti, szem előtt tartva a beilleszkedési folyamatot.

Differenciálás - Az egyéni eltérések számbavétele. Minden résztvevő jellemzőire és igényeire való építés, ahol mindenkinek azt kell biztosítani, amire a fejlődéshez szüksége van.

Módszertani sokrétűség – Célok meghatározása az egyéni eltérések alapján. A cirkusz páratlanul nyitott jellegű művészet, sokfajta területe létezik, ezáltal mindenki találhat magának egy olyan ágat, mellyel sokféle tevékenységre nyíthat lehetőség. A cirkuszi módszerek széles tárházát szem előtt tartva, azon belül fontos a különböző módszereket keverni, váltogatni és személyre szabni. Alakalmas a résztvevők kultúrájának, értékeinek és normáinak megjelenítése.

Nyitottság és struktúra - A cirkuszi módszerek sokrétűsége és nyitottsága a hátrányos helyzetű egyének személyiségfejlődésben és felzárkóztatásában akkor tudja hatását legjobban kifejteni, ha az adott tevékenység meghatározott keretek és szabályok között zajlik. Olyan keretekre és szabályokra van szükség, amelyekben a cirkuszi foglalkozás tartalma hiánytalanul és pontosan megvalósulhat.

Kooperatív tanulás - Párban vagy csoportban való munka. A közös cirkuszi gyakorlás vagy az előadás készítése során egyenlő eséllyel vehetnek részt a hátrányos helyzetű egyének. A kialakuló

interakciók, a segítség és az egymásrautaltság fejleszti a felelősségvállalást, segítőkészséget, kommunikációt, szervezőkészségét. (Paquay, 2014)

Aktivitás és alkotásközpontúság - Tevékenység-központú stratégiák. Az egyéni, páros vagy csoportos tevékenység a fontos, és az résztvevők biztatása a tevékenységre, a tanulásra, az alkotó munkára, a kommunikációra, a változtatni akarásra, és saját céljuk megvalósítására (Lafortune & Bouchar, 2011).

3.4.3. A szociális cirkusz hatásai nemzetközi és hazai szakirodalom fényében

Számos tanulmány feltételezi és igazolja a szociális cirkusz alkalmazásának széleskörű hatásait, mind egyéni, mind csoportos, mind tágabb társadalmi szinten (Bolton, 2004; Kinnunen és mtsai. 2013; Lafortune & Bouchar, 2011; Mota, 2010; Spiegel, 2014; Szabó, 2015).

3.4.3.1. Hatás az egyénre

A cirkuszművészet egyik fontos tulajdonsága a mozgás. Tudatos és tervezett tevékenységről van szó, amely a koordinációt, a motoros képességeket, a kreativitást és improvizációt fejleszti. A cirkuszi gyakorlatok repetitív jellege növelik a befelé figyelmet, a *testtudatosságot*, a *kézügyességet* és a *motorikus képességet*. Saját tapasztalatok alapján tanulják meg a résztvevők a tevékenységek nehézségi fokait és ez *önismeretet* nyújt (Kinnunen és mtsai. 2013). Az új készségek, trükkök és mutatványok tanulása a fizikai képességek mellett kedvező pszichológiai hatásokkal is jár. Az egyéni szintet vizsgálva, több tanulmányból is elmondható, hogy a szociális cirkuszfoglalkozások egyik legfontosabb hatása az *önbizalom* és *önbecsülés* erősítése, vagyis az *önértékelés* fejlődése (Bolton, 2004; Kinnunen és mtsai. 2013; Lafortune & Bouchar, 2011; Mota, 2010; Spiegel, 2014). Ezek a tanulmányok alapján a hátrányos helyzetű egyének esetében, az önbizalom, önértékelés pozitív irányba történő elmozdulása elengedhetetlen lépés. A cirkuszfoglalkozások a résztvevőknek biztonságos teret kínálnak arra, hogy felfedezzék és kifejezzék önmagukat, új kapcsolatot teremtve a környezetükkel, melyből gyakran kizártnak érzik magukat. A szociális cirkusz szórakoztató jellege segíti a fiatalokat abban, hogy elengedjék a mindennapok forgatagában beidegzett értelmezéseket, és hogy ahelyett újrakonstruálják nézőpontjaikat a saját képességeik és adottságaik felfedezésén és gyakorlásán keresztül. Ez egyrészt kitartó munkával, a cirkuszi eszközök, trükkök gyakorlásával, másrészt a fellépésen keresztül érhető el, ahol megnyilvánulhatnak, kiépített alkotásaikkal győzedelmeskedhetnek, pozitív visszajelzéseket kapva. Ezek az *önhatékonyság* megtapasztalásához is vezethet, ahhoz az érzéshez, hogy

cselekedeteinknek van értelme, hatása a világban, átélhetik azt az érzést, hogy „közöm van hozzá” (Lafortune & Bouchar, 2011). A cirkuszművészet lényege a fejlődés, azt az gondolatot emeli ki, hogy kitartó munkával és gyakorlással lehetővé válik az, ami első ránézésre nehéznek vagy lehetetlennek tűnik. A cirkuszi ágak gyakorlásánál a kitartás, türelem és erőbefektetés fontos tényezők, melyek során a résztvevők a *kitartóan végzett munka* és a *fegyelem* élményét is megtapasztalhatják. Ez a szociális cirkusz hatásainak egyik kiemelt területe, hiszen minden kis siker a résztvevők önbizalmát növeli, minden lépéssel újabb kihívásokkal szembesülnek, olykor saját erősségeik, adottságaik és a haladás pozitív megélésével gazdagodnak (Bolton, 2004). Bolton (2004) által említett *egyediség megélése és erősítése* is egy lényeges cirkuszi hatás. Sokfajta cirkuszi terület létezik, ezáltal mindenki találhat magának egy olyan ágat, illetve cirkuszi technikát, mellyel sokféle érdekes és változatos tevékenységre nyíthat lehetőség, ezenfelül az „én” pozitív megéléséhez és a kívánt eredmény eléréséhez vezet, amelyet a külvilág is elismer. A egyénileg választott cirkuszi terület, technika folyamatos kutatása és gyakorlása, az *önszabályozás* fejlődését segíti elő, melyet szintén a szociális cirkusz egyik kedvező hatásai közé sorolnak (Lafortune & Bouchar, 2011). Az egyedi célok megvalósítása érdekében végzett kitartó munka az önszabályozás növekedéséhez vezet. A résztvevők a gyakorlás során megtanulhatnak jobban koncentrálni, kitartani és kontrollálni saját érzelmi reakcióikat, valamint reflektálhatnak ezekre. Biztonságos közegben szembesülhetnek sikertelenségeik okaival, valamint megtanulhatnak realisztikus személyes célokat felállítani, és olyan stratégiákat választani, amellyel ezek elérhetőek. Elköteleződve a céljaik felé, nagyobb függetlenséget alakítanak ki, és később ezeket internalizálhatják más szituációkra is az életükben.

3.4.3.2. Hatás a csoportra

Az egyéni szinten elért változások mellett, kiemelkedően fontos a csoporthoz kapcsolódó érzések, attitűdök változása, amely szintén formálódik a szociális cirkusz folyamat során. Sok cirkuszi gyakorlatot csoportban kell végezni, ilyen például a partner-, és csapatos zsonglörködés, az egyensúlyozó gyakorlatok vagy akár a közös előadás begyakorlása. Ezek a gyakorlatokban megjelenik a verbális és a nonverbális módon történő *kommunikáció* is, ezért a *nyelvi készségek fejlődése* is kitapintható (Kinnunen és mtsai. 2013). A páros vagy csoportos feladatok lehetőséget adnak az érintésre, arra, hogy egymásra támaszkodva és figyelve, egymást megtartva és segítve közös célokat érjenek el és hogy kiépítsék az egymásban való bizalmat és a *közösségi érzést*

(Bolton, 2004). A cirkuszfoglalkozások sokat segítenek a résztvevőknek abban, hogy közösségben tudjanak együtt dolgozni, és hogy saját gondolatuk, cselekedeteik mellett képesek legyenek elfogadni a másik gondolatát és cselekedetét. A *bizalom* az akrobatikus feladatokban különösen hangsúlyos, itt a résztvevők megtapasztalhatják, hogy ők mit tehetnek másokért, ami ahhoz a felismeréshez vezet, hogy a csoporton belül mindenki nélkülözhetetlen a közösség érdekében. Az együttműködés és a közös célok felállítása, a *valahova tartozás és az elfogadás* érzését erősítik (Lafortune & Bouchar, 2011).

3.4.3.3. *Hatás a társadalmi integrációra*

Az egyéni és a csoportos szinten megélt fizikai és pszichológiai hatások mellett a tágabb társadalmi szinten történő változásokról is érdemes szót ejteni. A kitartó gyakorlás, a problémamegoldás, a siker, az önhatékonyság, az önszabályozás, az interakciók, a bizalom és a közösségi érzet megtapasztalása, mind olyan megélt szituációk, melyek a hétköznapok kihívásaival kapcsolatban állhatnak. Viszont, kevés kutatás született arról, hogy a résztvevők mennyire tudják a cirkusz közegében megtapasztalt képességeket, attitűdöket a mindennapi szituációkba továbbvinni (Spiegel, 2014). A témában született szakirodalmakat áttekintve, elmondhatom, hogy a cirkusz társadalmi integrációs hatásai elsősorban egy olyan *közösségi tér* biztosításában nyilvánulnak meg, amelyben a marginalizált, hátrányos helyzetben lévő résztvevők a *párbeszéd és találkozás* lehetőségével élhetnek. A cirkuszfoglalkozásokra kerülve a sokféleséggel való találkozás szélesedik ki, ahol a kisebbségi csoportok nemcsak a többségi, domináns csoport tagjaival, hanem a különböző társadalmi csoportokból jött, más-más kulturális identitással rendelkező fiatalokkal, cirkusztanárokkal és szakemberekkel működhetnek együtt, elősegítve ezzel a résztvevők és a társadalomközi eredményesebb kapcsolatteremtést (Kinnunen és mtsai. 2013). A különböző kultúrák közt *huzamosabb interakció* során sokféle kapcsolat alakulhat ki, a megfelelő körülmények között, kölcsönzesszerű átvétellel, illetve az értékek és normák *újraértelmezése* is megvalósulhat. Az újrakonstruálódó nézőpontok növelik az önbizalmat a *döntéshozatalban*, a *társadalmi szerepvállalásban* (Spiegel, 2014). A cirkuszművészet egyik fontos eleme az előadás, melynek során szintén az együttműködés, a társas támogatás, a szereppróbalgatás és a sokirányú kommunikáció előnyeit tapasztalják a résztvevők. Szabó (2015) a “Cirkusszal nevelni” című tanulmányában részletezi a résztvevők által készített cirkuszi előadások széleskörű hatásait. Leírása szerint a résztvevők a fellépések során megmutathatják, hogy olyasmire képesek, amire kevesen

vagy amit esetleg nem feltételezték róluk. A szerző ismerteti, hogy *“egy másik szerepben jelennek meg az előadás alkalmával, pozitív kontextusban vannak a figyelem középpontjában. Ez a szerepváltás differenciálja a megszokott társadalmi szerepeket, a tágabb közösségben elfoglalt helyükről alkotott képet, és rámutat különbözőségük értékére is.”* (Szabó, 2015) A szerző tapasztalatából elmondható, hogy ezeknek az előadásoknak *érzékenyítő* szerepük van, hatással vannak a szélesebb környezetnek a fellépőkről kialakított képére, ami viszont a résztvevők önmagukról alkotott elképzeléseit is befolyásolja (Szabó, 2015).

Összevetve, a szociális cirkusznak nemcsak a fizikai és pszichológiai hatásokban van komoly szerepe, hanem általa valóban kinyílhat a világ a résztvevők előtt, erre pedig jó példa a Pesterzsébeten működő Pince Ifjúsági Klub, amelyben szociális cirkuszi foglalkozásokat tartanak a Magyar Zsonglőr Egyesület szociális cirkusz munkacsoportjának szakemberei.

3.4.4. Szociális cirkusz Magyarországon

A szociális cirkusz nem közismert, szinte ismeretlen fogalom Magyarországon. Hazánkban a Magyar Zsonglőr Egyesület és az Artemisszió Alapítvány foglalkozik aktívan ezzel a témával Budapesten és vidéken egyaránt. A Magyar Zsonglőr Egyesületet 2000-ben alapította Gallyas Veronika, aki ma is az egyesület elnöke. Az egyesület eleinte azzal a céllal indult, hogy pótolják a szabadidős hobby zsonglörködés hiányát és ezáltal terjesszék a zsonglörködést Magyarországon. Az egyesület egyre nőtt és kezdeti feladata mellé 2001-ben bevettek a szociális cirkuszi komponenst is, a szakképzés, szociális támogatás és kulturális fejlesztés területén. Összefoglalva a következőképpen tudjuk leírni az egyesület célkitűzéseit és alaptevékenységeit:

- a cirkusz tevékenységeinek reklámozása,
- a fiatal cirkuszi művészek szakmai képzésének fejlesztése,
- szabadidős és találkozóhelyek létrehozása a résztvevő közösség számára,
- a társadalmi kirekesztés által fenyegetett fiatalok beilleszkedésének elősegítése¹⁰.

Több alkalommal bemutatókat és csoportos foglalkozásokat tartanak készségfejlesztő és csoportterápiás céllal menhelyen, gyermekotthonban, testi és értelmi fogyatékosok számára. Mivel különböző hátrányos helyzetű fiatalokkal dolgoznak, sokféle hazai intézményekkel és nemzetközi partnerszervezetekkel működnek együtt. Az egyesületben a profit-orientált projektek támogatják

¹⁰ A bekezdés tartalmát a Magyar Zsonglőr Egyesület weboldalán (www.zsonglor.hu) található leírások alapján szerkesztettem.

a szociális szinten történő támogatás finanszírozását. Alkalmadtán, a Magyar Zsonglőr Egyesület részt vesz a szociális cirkusz témájú nemzetközi projektekben, melyek során a tagok külföldre utaznak, jó gyakorlatokkal ismerkednek, különböző nemzetiségű oktatókkal és segítőkkel dolgoznak, melyek által folyamatosan fejlődnek. A szociális cirkuszi módszert projektalapú képzések keretében, esetgyakorlatok segítségével, a Social Educircation hálózaton keresztül, a partnerszervezeteknél folyó szakmai gyakorlatokon sajátítják el és fejlesztik (KRAFT, 2013).

A Magyar Zsonglőr Egyesületet honlapját tanulmányozva, elmondható, hogy az egyesület a szociális cirkusz gyakorlatának a nevelőmunka folyamatába való beépítését két formában valósítja meg nemzetközi próbálkozásokban és hazánkban is. Egyik forma az egyesületen belül, vagyis az egyesület tagjainak a foglalkoztatása és továbbképzése, a másik pedig az egyesületen kívüli állomások megalakítása, ilyenek a különböző hátrányos helyzetű fiatalokból álló cirkuszcsoporthok (Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub, H52 Ifjúsági Iroda zsonglőr-csapata, Heim Pál Kórház gyermekpszichiátriai osztályán működő ifjúsági cirkuszcsoporth és a Hős utcai zsonglőrökdő gyermekcsoporth). Mindkét forma rendszeres jelleggel van jelen és az egyesület munkájában egy egységes hálózatot képez.

Az első formát illetően, az egyesület évente tart képzést az Erasmus+ európai uniós program támogatásával, ahol európai cirkuszművészek és szociális szakemberek cserélhetnek tapasztalatot és tanulhatnak új dolgokat a szociális cirkuszról. A Magyar Zsonglőr Egyesületen belül létezik egy oktatási csoport, amely a zsonglőrökdő oktatása irányában elhivatott tagokat fogja össze. Ez a munkacsoport egyrészt vizsgálja az oktatási technikákat az egyes tanulócsoportok tekintetében, másrészt szervezési együttműködést kezdeményez annak érdekében, hogy iskolákban, szabadidős központokban a zsonglőrökdő oktatása megjelenjen. Ezenfelül, az egyesületben 2012-ben indult egy szociális cirkuszi akciócsoport az elmúlt több mint 10 év során folytatott projekt jellegű szociális munka következményeként. Ezt a munkát a Magyar Zsonglőr Egyesület tagjai végzik, egy koncentrált és módszeres munkafolyamat alakjában. Az akciócsoport munkáját a Social Educircation nemzetközi projekt támogatja, amely szakmai továbbképzést és gyakorlati tapasztalatot biztosít a csoport tagjainak. Az akciócsoport tagjai 3 hetente találkoznak, hogy megosszák a tapasztalataikat, közös akciót dolgozzanak ki, értékeljék azokat.

A második forma tekintetében a Magyar Zsonglőr Egyesület szociális cirkuszi tevékenységet is folytat, melynek középpontjában a társadalmi kirekesztés által veszélyeztetett gyermekek és fiatalok állnak. Az eltérő képességeiktől függően az egyesület a fiatalok különböző csoportjaival

foglalkozik. A vizsgálatom idején 5 roma/cigány hátrányos helyzetű fiatalokból álló csoportal, 1 szellemi és/vagy testi fogyatékos gyerekekből álló csoportal dolgoztak együtt. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy szociális cirkuszi trénerek heti rendszerességgel tartanak cirkuszfoglalkozásokat ezeknek a csoportoknak. Többnyire a mélyszegénységben élő roma/cigány fiatalokkal dolgoznak Pesterzsébeten egy ifjúsági központban, illetve pár havi rendszerességgel cirkusztáborokat is tartanak Sajókazán és Alsózsoltán a Dr. Ámbédkar Gimnázium diákjai körében. Ezek során zsonglörködést, kötéltréninget, akrobatikát és egyéb cirkuszi műfajokat tanítanak, ahol a cirkuszi műfajok elsajátítása során a személyes és közösségi készségek fejlesztését célozzák meg. A Magyar Zsonglőr Egyesület szociális cirkuszi akciócsoportja céljai, tehát a tanulási készségek fejlesztésétől a társadalmi befogadás elősegítéséig terjednek.¹¹

4. A kutatás bemutatása

4.1. Kutatási kérdések

A szociális cirkusz módszere Magyarországon egy kevésbé ismert fogalom, a társadalmi integrációban betöltött szerepéről keveset tudunk, még nem definiálható nem formális pedagógiai trendként. Számos tanulmány, nemzetközi elmélet és gyakorlat feltételezi és igazolja azt, hogy a szociális cirkusz módszerével fontos eredményeket lehet elérni a hátrányos helyzetű csoportokkal való munkában (Bolton, 2004; Lafortune & Bouchar, 2011; Szabó, 2015; Spiegel, 2014; Kinnunen és mtsai. 2013). A feltáró jellegű kutatás átfogó célja, hogy meghatározza a szociális cirkusz főbb jellemzőit külföldi szakirodalmak és egy hazai példán keresztül. Jelen kutatás egy esettanulmány, ahol a Magyar Zsonglőr Egyesület szociális cirkuszi és oktatási munkacsoportjának a Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub hátrányos helyzetű, roma/cigány fiataljaival történő munkáját vizsgálom. Ehhez további kérdések fogalmazódtak meg: (1) Mi a hatása a szociális cirkusznak, illetve milyen képességeket, kompetenciákat és személyiségjegyeket fejlesztenek a résztvevő fiataloknál, valamint, hogy (2) Mi a szociális cirkusz társadalmi integrációban betöltött szerepe?

Tehát, a kutatás során választ szeretnénk kapni arra, hogy mik a szociális cirkuszfoglalkozásokban rejlő lehetőségek és annak a jelentőségei, hiszen hazai kutatás még nem készült e témában, hogy

¹¹ A bekezdés tartalmát a Magyar Zsonglőr Egyesület weboldalán (www.zsonglor.hu) található leírások alapján szerkesztettem.

ezáltal átfogó képet adjak egy olyan eszköztérről, amely elősegítheti a társadalom és a fiatalok közti eredményesebb kapcsolatteremtést.

4.2. Eljárás, módszerek

Jelen vizsgálat egy elméleti megalapozottságú, feltáró jellegű empirikus kutatás esettanulmány formájában, ezért a dokumentumelemzés, a megfigyelés, és az interjúzás módszereit választottam, melyek segítségével nyertem a kutatáshoz szükséges adatokat. A kutatásetikai engedély elfogadtatása után kezdődött a résztvevők toborzása interneten és személyesen a Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub szociális cirkuszfoglalkozásain keresztül. A kutatásnak otthont adó intézmény a Gyermekjóléti Szolgálat, ezért az intézményvezető írásos hozzájárulásával együtt kezdtük meg a vizsgálatot.

4.3. Résztvevők

A vizsgálati személyek kiválasztásának módja tudatos. Kutatásunkba egyrészt a Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub hátrányos helyzetű, roma/cigány fiataljait toboroztuk, másrészt meg a Pince Ifjúsági Klub munkatársait, a klub szociális cirkusszal foglalkozó munkatársait, valamint a Magyar Zsonglőr Egyesület elnökét vontam be a mintába. A vizsgálati személyeket a Magyar Zsonglőr Egyesület irányításából a Gyermekjóléti Szolgálaton keresztül személyes megkereséssel, illetve online felhívással értem el. A vizsgálatban összesen tizenhárom résztvevőnk volt, hat roma/cigány fiatal, és hét a Pince Ifjúsági Klub munkatársai közül.

4.4. Kutatási módszer

Mivel kutatásommal viszonylag feltáratlan területet érintettem, ahol fontos a kontextus, a természetes közeg, az egyedi esetek és összefüggések, ezért az esettanulmány módszerét választottam (Szokolszky, 2006). Az „eset” középpontjában a Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub szociális cirkuszfoglalkozásai állnak. A kutatás célját szem előtt tartva feltáró módszereket választottam, amelyeknek jelentős szerepe volt az adatgyűjtésben és a vizsgálatban. (1) Dokumentumelemzés volt a kutatásom építőköve, amely alkalmas volt az adatok összegyűjtésére, a következtetések megalapozására és levonására. A megfelelő elméleti alapok segítettek abban, hogy megfigyelhessem azt, hogy a vizsgált közegben mi valósul meg a leírtakból, hogy megfogalmazzam véleményemet. (2) A Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub csapatának munkáját

természetes, strukturált külső és belső megfigyelés alapján kísértem, megfigyelési naplót vezettem. A kutatásban strukturált megfigyeléssel is dolgoztam, saját magam által meghatározott szempontok alapján.

4.5. Vizsgálati eszköz

Az általam olvasott kutatásokban feltűnően gyakori az interjúzás módszere, de a kérdőívek, és skálák alkalmazása is előfordulnak (Kinnunen és mtsai. 2013; Mota, 2010; Spiegel, 2014). A vizsgálatomban a Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub hátrányos helyzetű, roma/cigány fiataljai, és a Pince Ifjúsági Klub szakemberei vettek részt interjúkérdésekre való válaszadással. Ez a dolgozat a hátrányos helyzetű, roma/cigány fiataljaival és azok oktatóival folytatott interjúkon, rövid beszélgetéseken, s a terepen töltött hat hónap megfigyelésein alapszik. A Pince Ifjúsági Klub fiataljainak és a felnőtteknek külön-külön egyéni interjúcsomagot készítettem. A Pince Ifjúsági Klub fiataljaival készült interjúban a résztvevők demográfiai jellemzőire is rákérdeztem. Tehát, a vizsgálat során kvalitatív interjútechnikát, egy saját magam által összeállított, félig strukturált interjút alkalmaztam. Az interjúk során használt kérdéssor sokat segített (Melléklet 4, 5). A beszélgetés során a kérdéseket összesen két blokkba tematizáltam. Az első részben arra kértem a résztvevőket, hogy mutakozzanak be, hogy ezzel is megteremtődjön a komfortos, bizalmi légkör. A második blokkban következtek a kutatás kulcskérdései.

4.6. Adatgyűjtés

Tizenhárom egyéni interjúra került sor 2016 márciusában Budapesten. A résztvevők a beszélgetések előtt két nappal egy rövid tájékoztatót kaptak a kutatásról. A résztvevők az interjúk előtt megkapták a vizsgálatról való teljes körű tájékoztatót (Melléklet 2) és a mellékelt beleegyező nyilatkozatot (Melléklet 3), így minden lényeges információ birtokában, aláírásukkal igazolták önkéntes részvételi szándékukat. A kérdéseket nem feltétlenül a megadott sorrendben tettem fel, hanem a félig strukturált interjú módszertanát követve, a beszélgetés folytonosságát szem előtt tartva. A beszélgetések nagyjából negyven percen keresztül folytak. Az interjúalany előzetes engedélyével a hangfelvétel rögzítésre került, amelyek alapján az átírat készült, az elemzés során a résztvevők anonimek maradtak. Az interjúk után a résztvevőknek lehetőségük volt az ott szerzett élmények megosztására, és a továbbiakban is lehetőségük van felvenni a kapcsolatot a szakdolgozóval.

4.7. Adatok elemzése

A vizsgálat a beszélgetésekről hangfelvétel készült, amelyek alapján készült az átírat is. Az adatok elemzésében fontos szerepet játszott a Pince Ifjúsági Klub fiataljaival folytatott egyéni interjúk demográfiai kérdéseinek elemzése. A résztvevőkről demográfiai adatokat szereztem, a fiatalok korának, lakhelyének, családi jellemzőinek, iskolai végzettségüknek és a roma/cigány közösségről alkotott képüknek elemzésére került sor. A demográfiai kérdésekkel az volt a célom, hogy a kutatásban minél jobban definiálni tudjam a célcsoportomat.

Az átíratot kvalitatív módszerrel tematikusan elemeztem. Először megfigyeltem, hogy melyek azok a mintázatok, amelyek megjelennek az egyes interjúkban, és melyek azok, amelyek visszatérnek több interjúbeszélgetésben. Meghatároztam az átíratokban egyes témák határvonalát, a témák visszatérését és rendszereztem a kódokat. A rendszerezés után a kódokat kategóriákhoz, kategóriacsoportokhoz csatoltam. Az interjúk során a kategóriák egyik része az elemzés folyamatában alakultak ki, emellett a használt elméletek által meghatározott kategóriák azonosítását is megkíséreltem az általam készített interjúk alapján. A megfigyelési naplómra támaszkodva reflektáltam a kialakított kategóriarendszerre, majd egyes változtatásokat vittem véghez. Végül kategóriák alapján elemeztem mind a tizenhárom interjúnak az átíratát, kiegészítve azt a megfigyelési naplóm adataival. A kutatási kérdéseket szem előtt tartva, következtetéseket vontam le, és összegeztem az eredményeket. A kódgyűjteményben (Melléklet 1) definiáltam az egyes kategóriákat és alkategóriákat, példákat emeltem ki az átíratból, és a kapcsolódó elméletek szerzőit is csatoltam (Szokolszky, 2006).

4.8. Etikai megfontolások

A Pince Ifjúsági Klub fiataljainak etnikai identitása meglehetősen érzékeny téma a kutatásban, és tágabban is a társadalomban. Megfontolandó volt, hogy a kutatás során hogyan kérdezzek rá erre a témára. A kezdeti kutatási terv szerint, demográfiai kérdőívet is gondoltam használni, melyet minden résztvevő kitöltött volna az egyéni interjú előtt, ehelyett úgy döntöttem, hogy az egyéni interjúk bevezető blokkjába állítom be a demográfiai kérdéseket, hiszen jórészt diszlexiások vagy funkcionálisan írástudatlanok, emellett a kellemetlenség érzetük miatt elutasíthatják a válaszadást, mindez az interjúval kiegészíthető, így az interjú megfelelőbb módszer jelen esetben az adatgyűjtésre.

Továbbá, a vizsgálat során mindvégig szem előtt tartottam, hogy a résztvevőknek a megfelelő környezet megteremtse az érzelmi biztonságot. Az interjúalany számára kellemes és nyugodt környezetben, előzetes megbeszélés szerint végeztük kutatásunkat. A részvételről és a vizsgálat céljáról pontos tájékoztatást adtunk, megtevesztés nem történt. A beszélgetés közben elhangzó, a személyazonosításra alkalmas információkat bizalmasan kezeltük, a hang- és videofelvételt, az átiratot, és a beleegyező nyilatkozatokat az előírtaknak megfelelő módon tárolom, ezzel is biztosítva a résztvevők anonimitását.

4.9. A kutatás korlátai

A jelen vizsgálat nem reprezentatív, csak Budapesten került sor adatfelvételre, és meglehetősen szűk társadalmi körben. Kutatásom bár hozzátehet a téma irodalmához, megállapításai csupán az adott közösség szűk csoportjára érvényesek, hiszen csak egy csoport munkájáról gyűjtöttem adatokat, melyek elemzéséből vontam le a következtéseket.

4.10. Terep bemutatása

Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub

A Pince Ifjúsági Klub a Pesterzsébet Önkormányzatának Humán Szolgáltatások Intézményének egyik egysége. A Gyermekjóléti Szolgálat kirendeltségében immár nyolcadik éve működő ifjúsági klub, amely délutáni szabadidős foglalkozásokat nyújt elsősorban a 13 -18 éves magyar, roma/cigány származású serdülőknek. A Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub először mint a Pince Ifjúsági Információs és Tanácsadó Iroda kezdte meg működését 2005-ben. Az iroda ifjúságsegítői munkájukat a Gyermekjóléti Központ keretében, a Pince Ifjúsági Klubként folytatták tovább, ahol a klub munkatársai, valamint a Gyermekjóléti Központ pszichológusa és fejlesztőpedagógusa végzik szakmai tevékenységüket.¹²

A Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub honlapjáról megtudhattam, hogy a klub célja, hogy a fiatalokat különböző foglalkozások keretében önállóan gondolkodó, érdekeikért bátran kiálló emberekké formálja, így a klub a serdülők társadalmi beilleszkedésének segítésének, érvényesülési lehetőségeinek bővítése érdekében fejti ki tevékenységet. A Pince Ifjúsági Klub munkatársaitól megtudtattam, hogy a Pince egy olyan közösségi tér, ahol a helyi fiatalok szabadidejüket hasznos

¹² A bekezdés tartalmát a XX. kerület Pesterzsébeti Polgármesteri Hivatal weboldalán (http://pesterzsebet.hu/index.php?node=news_detailed&id=1630) található leírások alapján szerkesztettem.

programokon tölthetik el, illetve ahol szakemberek segítenek a felmerülő nehézségeikben. Ennek érdekében a klub hetente két alaklommal, napi 4 órás nyitva tartással várja a betérő fiatalokat, ahol különböző tevékenységek közül válogathatnak a szabadidejük eltöltésére a zsonglorködéstől a leckeíráson át a vitázásig. A klub látogatóinak programsorozatokot dolgoznak ki, amelyeknek csapatépítő és nevelő-oktató szerepük van. A programokat előre meghatározott téma és szempontrendszer alapján tervezik meg, melyeket diszkussziók, energizáló játékok, önismereti feladatok és drámás gyakorlatok alkotják. A klubban pszichológiai, jogi, továbbképzési, pályaorientációs tanácsadásra van lehetőség, a fiatalok segítséget kapnak a tanulásban és különböző problémák megoldásában, megkönnyítve ezzel az iskolai teljesítményükben való javulást, valamint a közösséghez tartozás érzés kialakulását. A Pince Ifjúsági Klub munkatársa, K.C. már öt éve foglalkozik a klub fiataljaival, emellett magyar és külföldi önkéntesek segítik a klub munkáját. Együttműködnek más, hasonló szervezetekkel mint az Artemisszió Alapítvány, Demokratikus Ifjúságért Alapítvány (DIA), az Open Society Institute(OSI) és a Fiatalok Lendületben Program (FLP).¹³

5. Eredmények

A kutatás eredményének prezentálását a résztvevők bemutatásával kezdem, azaz az interjúk demográfiai kérdéseinek elemzésével. A Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub roma/cigány fiataljairól demográfiai adatokat szereztem, melyekből az etnikai identitásról és a roma/cigány közösségről alkotott képet elemezem. Annak érdekében, hogy minél jobban definiálni tudjam a célcsoportomat, a Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársaitól is szereztem adatokat a fiatalokról, melyekből a gazdasági, -társadalmi helyzetükre vonatkozó mutatókat, valamint a velük folytatott munka jellemzőit elemezem. Majd rátérek az interjúk során nyert adatok alapján megrajzolt gondolattérkép ismertetésére és a szociális cirkusz egyes aspektusainak bemutatására. Végül összegzem a vizsgálat eredményeit, ahol a szociális cirkusz társadalmi intergációban betöltött szerepét foglalom össze.

¹³ A bekezdés tartalmát a Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub weboldalán (<https://ifjusagiklub.wordpress.com/about/>) található leírások alapján szerkesztettem.

5.1. Résztevők bemutatása

5.1.1. A roma/cigány identitás megjelenése

A vizsgálatban összesen hat roma/cigány fiatal vett részt. A roma/cigányságra vonatkozó adatokat az önminősítés figyelembe vételével használtam. A hat beszélgetőtársam közül ketten (V.L., V.M.) kifejezetten a roma szó használatát kedvelik jobban, ketten (D.F., V.D.) a cigány szót preferálják, de a roma szót is elfogadják, másik kettőjüknek pedig mindegy, a roma és a cigány megnevezést egyaránt jóváhagyják (V.C., B.J.). Tiszteletben tartva célcsoportom igényeit, dolgozatomban egyik megnevezést sem részesítem előnyben, inkább a roma/cigány kettős megjelölést használom. A roma/cigány identitás megjelenését annak alapján elemeztem, hogy az illető (1) roma/cigánynak tartotta-e magát, mennyire tartotta ezt fontosnak, és hogy (2) milyen roma/cigányokkal kapcsolatos attitűdjei mutatkoztak meg. Egyik résztvevő sem adott nemleges választ az első kérdésre, tehát a csoport közös vonása, hogy roma/cigány identitásuk vállalt, viszont annak megélése és interpretációja változatos. Minden vizsgálati személy más és más módon hangsúlyozta és különböző intenzitásban jelenítette meg a roma/cigány identitását. E kérdés feltárásában meghatározó az önkategorizáció árnyalati eltéréseinek, változatos értelmezéseinek figyelembe vétele. Az etnikai identitás megnyilvánulásának változatosságát igen nehéz letapogatni és csoportosítani, főleg az etnikai identitás iránti attitűdök mentén határozhatóak meg, melyeket leginkább a megfigyeléseimből tudtam vizsgálni. A kutatásom során végzett megfigyelések alapján elmondható, hogy a résztvevőknél alapvetően pozitív attitűdök jelennek meg az etnikai identitásukkal kapcsolatban. Az interjúkból kapott válaszok is többnyire ezt tükrözik.

“Ide, a Pincébe, ahogy szoktuk mondani, cigányok járnak, én is cigány vagyok, az hogy cigány vagyok, nekem jó. [...] Most elkezdtem az éneklést, egy cigányos dalt. Most van egy ember, aki szeretne engem tanítani, már alakulgatok, gyakorlom már egy hónapja, és azóta már jó.” (D. F. 15 éves)

A megfigyelési naplóból kiegészítve, a vizsgált csoportomnál azt találtam, hogy az identitás pozitív megélése főleg a roma/cigány zenei kultúra és a roma/cigány nyelv ismeretével van összefüggésben, azonban a csoportból már egyre kevesebben ismerik a roma/cigány dalokat és nyelvet. A válaszadóim közül egyeseknél a roma/cigány identitás pozitív megélése mellett, megfigyelhető volt a kettős identitás¹⁴ megjelenése is.

14 Lásd: Bindorffer, 2001:11.o.

“Félig cigány vagyok, apukám az igen, anyukám az olyan magyar féle. Ez miatt nem értek semmilyen kellemetlenségek. Anyukámmal és a testvéreimmel élek együtt, az anyukám végzett sulit, az anya pénztáros, az apa meg kőműves.” (V.CS. 16 éves)

A kettős identitás megélésénél a csoporttagság vállalása észlelhető, viszont az odatartozás szubjektív érzete nem hangsúlyos. V.CS. kettős identitásának megélése azzal magyarázható, hogy ő vegyes, már asszimilálódott családban nőtt fel, így mindkét kultúrához kötődik. A cigányságot inkább mellékes “tulajdonságként” kezeli.

“Cigány vagyok, de nem is, mi nem tartjuk annyira azokat a szokásokat. Anyukám és apukám is cigány és a nagyszüleim is, de nem tudom...hogyan cigány, azt nem is szokták megkérdezni tőlem.” (V.L. 15 éves)

V.L. az interjúra való válaszadáskor roma/cigánynak vallotta magát, de az mégse jelent neki sokat, nem érdeklik a hagyományok, gyenge kötődés érzékelhető. Akiknél a kettős identitás jelenik meg, nem tartják annyira fontosnak az etnikai hovatartozást, arra kívülről tekintenek. Ennek ellenére nem próbálják tagadni roma/cigány származásukat. Az elmondottakból úgy tűnik, hogy náluk a szokások és a kultúra hiánya, a többségi társadalom kultúrájával és elvárásaival való találkozás következtében változtathatja a roma/cigány identitást. A használt szakirodalomhoz kapcsolódva, kutatásom eredményei arra utalnak, hogy a résztvevőim énképében az eredeti roma/cigány identitásnak és a hozzá kapcsolódó értékeknek általában nincs központi szerepe, hiszen a többségi, domináns társadalom által konstruált identitás sajátosságait is felveszik, erre korábban Kállai (2014), Pálos (2010) és Tompos (2013) hívták fel a figyelmet. Más szóval, a fiatalok nehezen tudnak kapcsolódni egy konkrét jelleghez, egyrészt azonosulnak a saját kisebbségi identitásukkal, másrészt viszont egy bizonyos módon elhatárolódnak tőle, ami asszimilációs attitűdökre is utalhat. A Pince Ifjúsági Klub munkatársaitól megtudhattam, hogy ezen identitás- stratégiák formálódásának egyik meghatározó tényezője a stigma¹⁵, amivel a többségi, domináns társadalom a roma/cigány fiatalokat sújtja.

“Tudják hogy stigmatizáltak és hogy nincsen sok kapcsolatunk a nem cigányokkal.” (K. C. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)

Interjúimból meggyőződhettem arról, hogy a serdülő korban lévő résztvevőim is bőséges tapasztalattal rendelkeznek arról, hogy mit jelent egy sztereotípiákkal sújtott, elnyomott,

15 A stigma megbélyegzést jelent, azt feltételezi, hogy egy csoport vagy annak tagjai kevésbé értékesek, érdekesek a tiszteletre, mint mások. (saját definíció)

megvetett kisebbség tagjának lenni, az interjúk identitás témakörű kérdéseinél, hárman számoltak be erről a tapasztalatról.

“Cigány vagyok, [...] engem nem zavar az, [...] de olyan is van, hogy nem kapjuk meg azt a módot, mint amit a többiek.” (V.L. 15 éves)

“Csak az a rossz benne, (a cirányságban), csak az az egy nem tetszik, hogy azt gondolják, hogy a cigányok nem tudnak ilyeneket, mint mi és lenéznek.” (D. F. 15 éves)

“[...] nem zavar, hogy cigánynak neveznek, hogy a sajtóban cigányként szerepelek. Nekem az nem rossz, hogy cigány vagyok, hát mi is emberek vagyunk, nem állatok. Szerintem az emberek előítéletesek. De olyanok mint mi, vagy mi olyanok mint ők. A többség azt gondolja, hogy bűdös cigányok ide járnak, meg minden... Valamelyiknek lehet mondani, hogy ez nem jó, valakinek meg nem, valaki felfogja, a másik nem.” (V. D. 14 éves)

Ezek alapján a résztvevők jelentős része szembesült már diszkriminációval. Idegesek, feszültek és nyugtalanok lettek a témáról való beszélgetéstől, nem csoda, hiszen ez egy érzékeny kérdés számukra. Az elhangzottakon kívül többet nem igazán osztottak meg velem, így ezen túl azokat a szociális és ifjúsági szakembereket kérdeztem, akik e fiatalokat segítik és támogatják már éveken keresztül. A Pince Ifjúsági Klub munkatársai képezték a második vizsgálati csoportomat, tőlük tudtam meg minden olyan információt, amit a fiataloktól nehezen tudtam begyűjteni. A kutatásomban résztvevő fiatalok immár öt éve járnak a Pince Ifjúsági Klubba, ahol főképp K.C. foglalkozik velük. Véleménye szerint: “A fiatalok nagyon erősen kategorizálják a cigány és nem cigány csoportokat, viszont ezt nagyon nehezen tudják megfogalmazni mert fájó kérdés számukra. [...] Ambivalens viszonyban vannak a cigányságukkal, mert lehet hogy nem sok jót tapasztalnak belőle, ami meg jó, azt nem lehet jóként kommunikálni, mert nekik ez nagyon ciki. Sok időbe telt, még ezt helyre tették, de még most is vannak ezzel gondok.” (K. C. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)

5.1.2. Hátrányos helyzet és az abból fakadó kudarcok

A Pince Ifjúsági Klub szakemberei, továbbá, a klubba bejáró roma/cigány fiatalok identitását és helyzetét megragadó mutatókról számoltak be. A serdülőkkel foglalkozó szakemberektől megtudhattam, hogy a stigmatizáltságon kívül sok más problémával kell megküzdeniük ezeknek a fiataloknak. Jelentős kategória volt a hátrányos helyzettel kapcsolatos szavak csoportja. Ezen belül főleg a rossz életkörülményekből fakadó kirekesztettséget emelték ki, amely az oktatáshoz való korlátozott hozzáférést és a rossz minőségű oktatást jelenti.

“Jórészt hátrányos helyzetűek, sokan szerény körülmények között laknak, a többségük nem jó iskolákba jár, rosszul szerepel az iskolákban vagy éppen kibukik. Ahogy én látom, nagyobb az esély arra, hogy csavarognak, hogy bármibe

belekeverednek. Tehát, szegény, alsó osztályból származó srácok, sok hátránnyal indulnak az életben.” (T.M. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)

“[...] népes családok, nagyjából hasonló szocio-kulturális háttérrel rendelkeznek, tehát rossz anyagi-, élet körülmények jellemzőek rájuk. Akkor a korai iskolaelhagyás, nem állnak túl jól a tanulmányaik terén.” (Sz.M. Magyar Zsonglőr Egyesület szociális cirkuszi és oktatási munkacsoportjának koordinátora)

A hátrányos helyzetből adódó nehézségek kategóriáját is fontos említeni. A felnőtt beszélgetőtársaim elmondásaiban visszatérő elemeknek mutatkoznak a tanulási, szociális és kommunikációs nehézségek, valamint az iskolaelhagyás, amivel a roma/cigány fiataloknak szembesülnie kell. Elmondásuk szerint, a Pince Ifjúsági Klub fiataljai olyan kamaszok, akik nehezen boldogulnak az iskolarendszerben, tanulási problémákkal küszködők, többszörös évismétlők, csellengők, akikre a környezetük mint bajkeverőkre, szabálykerülőkre tekint. A társadalom színpadán az első és legmeghatározóbb élményük az iskolai kudarc, a bukások, a korai iskolaelhagyás, osztálytermi szegregáció. Ezek a fiatalok a kudarcok sorozatát élték meg érzelmi életükben, emberi kapcsolataikban (szülő, pedagógus, kortárs), iskolai életükben egyaránt.

“[...] ezek a fiatalok egyáltalán nem szoktak ahhoz, hogy valaki az ő véleményüket kérdezi. Arról is beszámoltak, hogy ők mindig az utolsó padban ülnek az iskolában, a tanárok mindig lecsitítják őket, jobb ha nem szólalnak meg.” (V.P. Artemisszió Alapítvány)

Többségük bizalmatlan, a felnőtt társadalmat és életformát, csalódásból és kiábrándultságból gyakran elutasítják. A fiatalokat érintő kudarcok, kirekesztettség, megbélyegzés és a befogadó légkör hiánya hatással van az önértékelésükre. A kutatásom során a klubban dolgozó szakemberektől megtudhattam, hogy a Pince Ifjúsági Klub látogatóira a nem reális önértékelés, az önbizalom hiány, meg az értelmes tevékenységek, célok, és a jövőkép hiánya jellemző. Nincs önbizalmuk, nincsenek komoly céljaik, hiszen nem érzik, hogy el tudnának érni bármit. Ez pedig nagy mértékben nehezíti a pozitív identitásuk és jövőképük kialakítását. A kudarcok végett, ezek a roma/cigány fiatalok jelentős hátránnyal indulnak a sikeres életpálya kialakításában.

5.1.3. Integrációs törekvések

A sikertelenség és az önbizalomhiány érzésével érkeznek a roma/cigány fiatalok a Pince Ifjúsági Klubba, ahol több szakember foglalkozik velük. A szakemberek kitartó munkájának köszönhetően a klubba ellátogató serdülők különböző tevékenységek közül válogathatnak a szabadidejük eltöltésére a zsonglörködéstől a leckeírásán át a vitázásig. A Pince Ifjúsági Klub szociális

munkásától megtudtam, hogy a látogatóknak programsorozatokat dolgoznak ki, amelyeknek csapatépítő és nevelő-oktató szerepük van. A programokat előre meghatározott téma és szempontrendszer alapján tervezik meg, melyeket diszkussziók, energizáló játékok és önismereti feladatok alkotják.

“Sokfajta programot szervezünk nekik, [...] a koncepció az, hogy legyen egy közösségi hely, Közösségépítő programokba kezdünk bele, sok új dologba belevágtunk, volt kortárs segítő képzés, szerveztünk disputa klubokat, minden héten egy specifikus foglalkozás.” (K. C. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)

K.C. szerint egyik fontos tevékenységük a tanoda típusú projektek működtetése, fiatalok iskolai felzárkóztatását és iskolai lemorzsolódását célzó programok megvalósítása. Az állampolgári ismeretek elmélyítése érdekében a klub néha más szervezetekkel együttműködve érdekképviselői előadásokat, tájékoztatókat és vitaköröket szervez. Ezeken a foglalkozásokon állampolgári készségeket gyakorolnak, megtanulnak csoportként működni, egymás véleményét meghallgatni, arra reflektálni és érvelni. A klubban a szélessávú internet hozzáférés mellett pszichológiai, jogi, pályaorientációs tanácsadásra van lehetőség, a fiatalok segítséget kapnak a tanulásban és különböző problémák megoldásában, megkönnyítve ezzel az iskolai teljesítményükben való javulást, valamint a közösséghez tartozás érzésének kialakulását. A demokratikus működéshez és érdekérvényesítéshez szükséges készségeket főképp a nem formális tanulási módszerekkel gyakorolják a fiatalok. A Pince Ifjúsági Klubban alkalmazott nem formális tanulási módszerekről V.P., az Artemisszió Alapítvány munkatársa számolt be, aki az interkulturális kommunikáció területén, nem formális pedagógiai eszközöket, valamint a drámajátékok és a fórum színház eszközeit használva foglalkozik alkalmanként hátrányos helyzetű csoportokkal.

“A “pincésekhez” van egy hosszú távú viszonyom, mert a legelső munkahelyem a Pince volt. Akkor még nem voltam tréner, de lelkesen foglalkoztam ezekkel a gyerekekkel, drámás foglalkozásokat vezetve, amikor megpróbáljuk kombinálni az emberi jogi oktatást, a szociális cirkuszt meg a közösségi színházat. [...] Ez teljesen eltér az iskolai tanulástól, ez inkább tapasztalati tanulás. Másrészt az van, hogy a csapatépítést, az önbizalmat, a kommunikációs képességeket fejleszti.” (V.P. Artemisszió Alapítvány)

V.P. elmondása szerint, tehát, a nem formális tanulási keretek között különböző készségek és kompetenciák erősödnek a fiataloknál, ahol a többi résztvevővel való interakciók és játékos feladatok során tanulnak meg közösen dolgozni, tervezni és döntéseket hozni. Egyszóval, lehetőség nyílik a saját értékeik és a mindennapi élet tapasztalatainak újraértelmezésére. Az új pedagógiai megközelítésekkel, módszerekkel és technikákkal való megismerkedés projektenként

valósult meg a klubban, melyekben különböző pedagógiai és fejlesztési célú innovatív programokat futtattak. Egy ilyen irányú kezdeményezés keretében jelent meg a Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klubban a szociális cirkusz tematikájú program is, melyet ismételten megpályáznak, mert eredményesnek bizonyul a roma/cigány fiatalokkal folytatott munkában.

“Ezek egy évig futó programok voltak, ahova később csatlakozott a szociális cirkusz programja is. És most ez a fő profilunk, mert ez most nagyon bejön a fiataloknak, hiszen elég hamar tud adni sikerélményt.” (K. C. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)

A Pince Ifjúsági Klub és a Magyar Zsonglőr Egyesület szociális cirkuszi munkacsoportja együttesen két éve dolgoznak a pedagógia nem formális eszközeivel, ami megalapozta a klub sikerét, hiszen a fiatalok hozzászokhattak a csoportmunkához és az erősebb kereteket igénylő foglalkozásokhoz, melyek hozzájárulhatnak a társadalmi beilleszkedésük sikerességéhez.

5.2. Szociális cirkusz a Pince Ifjúsági Klubban

5.2.1. Szociális cirkusz program és végrehajtói

A Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársaitól megtudhattam, hogy a pesterzsébeti roma/cigány fiatalok két évvel ezelőtt kezdtek a cirkusz műfajával ismerkedni, cirkuszi mutatványokat betanulni, és azóta az amatőr cirkuszprogram folyamatosan működik a Magyar Zsonglőr Egyesület égisze alatt, az Új Európa Alapítvány és a MOL Gyermekgyógyító program támogatásával. A Pince Ifjúsági Klubban zajló szociális cirkuszfoglalkozások a Kaj Zhas (roma/cigányul: merre mész?) Cirkusz elnevezésű projektként futnak, melynek részeként a pesterzsébeti roma/cigány fiatalok hetente egyszer cirkuszfoglalkozásokon vesznek részt. Ez a program egy tanévet ölel fel, de már több éve újból indul. A cirkuszfoglalkozásokat a klub állandó koordinátora, a Magyar Zsonglőr Egyesület szociális cirkuszi munkacsoportja és önkéntesei tartják. Tehát, ezt a csapatot többnyire szociális területen képesítést szerzett munkatársak képezik, akik hisznek abban, hogy a segítségnyújtás, a készségfejlesztés, az alkotás és az értékteremtés folyamatos megtapasztalása fejlődésre, változtatásra késztet és eszköze a tanulásnak.

“[...] az elején minden héten bejöttem, [...] úgy érzem, hogy nagyon hasonlóak vagyunk a srácokkal, hasonló helyzetből jöttünk ki, amolyan alvilági hátrányos helyzetből, szociális és tanulási problémákkal küszködtünk, olyan iskolából jöttünk, ahol nem minőséges, rossz az oktatás, tehát én is olyan voltam mint ők most. Ezt megértem, és ezért szívesen találkozok ezekkel a fiatalokkal, fontos, hogy segítsek nekik, mert amikor tinédzser voltam, én is kaptam segítséget másoktól és tudom, hogy mennyire fontos az a fiataloknak, hiszen hamarosan ők is több felelősséget kapnak

és meg kell tanulniuk kiállni a jogaikért és egy tisztességes életet élni. Az életben csak egy kis segítségre van szükség azoktól az emberektől, akik tudnak adni, akik szakemberei a témának. Szóval én ezzel az érzéssel fogok neki a munkának, és ezt szerintem a fiatalok is érzik.” (T.R.V. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)

A Pince Ifjúsági Klub többi munkatársa is hasonló indíttatásokról számolt be. Többen említették, hogy a munkához való központi hozzáállás az interkulturális tudatosság¹⁶.

„ Azt mondanám, hogy alapvetően előítélet-mentesnek kell lenni ilyen melóhoz. Ennek is vannak szintjei, valakinél változik az előítéletes ránézése a dolgokra, de hogyha valaki nagyon előítéletes, tuti nem is teszi be a lábát ilyen helyre. Néha mi is meghökkenünk kicsik a viselkedésükön, lefagyunk. Ilyenkor lehet, hogy át kell venni, vagy nem is tudom, tehát érezni kell ezt a közeget, a ritmusukat vagy a nyelvüket.” (Ny.-N.I. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)

Ny.-N.I. szerint néha akadnak nehézségek a fiatalok jellemzőiből fakadóan, mégis az előítéletmentes hozzáállás, illetve a kultúrájuk, értékeik és normáik megértése és tiszteletben tartása a meghatározó ebben a munkában. Ezzel a kérdéssel mindenki egyetértett, így elmondható, hogy a csoport sajátossága a kölcsönös tiszteletre alapozott együttműködés. A Pince Ifjúsági Klub többi munkatársa heti rendszerességgel követi a fiatalok munkáját és elkötelezetten segítenek abban, hogy a programban résztvevő fiatalok megkapják a fejlődésükhöz szükséges legkörülményesebb gondoskodást.

5.2.2. Szociális cirkusz program célja, feladatai és tevékenységei

A program célja a fiatalok egyéni és közösségi fejlesztése, az társadalmi integrációjuk elősegítése. Interjúim alapján elmondható, hogy a fiatalokkal foglalkozó szakemberek munkájának küldetése egy jelentős ponton egyezsége jut.

“Ennek a projektnek szerintem pont az integráció a lényege, az, hogy úgy meglegyenek, mint mások.” (T.R.V. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)

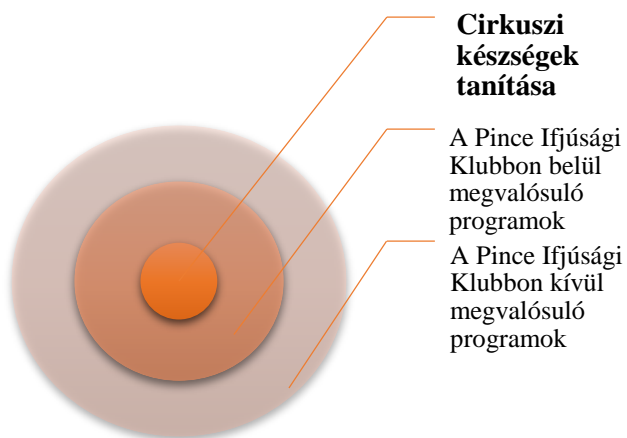
Javarészen, az integráció és esélyegyenlőség megteremtése a központi céljuk, illetve harc a diszkrimináció ellen. Többen megjegyezték, hogy a cirkusz eszközével elsősorban azért a célért küzdenek, hogy visszaadják a bejáró fiataloknak az önmagukba vetett hitet, hogy kellő önbizalom segítségével rátaláljanak önmagukra, és megvalósíthassák terveiket.

“Oktatok, hosszúbotot tanítok, ekkor készségek fejlődnek [...] de néha egyszerű dolgok magyarázásával is úgy érzem, hogy “élettanácsokat” adok. És ez később nekik vagy eszükbe jut, vagy nem. [...] Lehetnek jobb tanulók,

¹⁶ Lásd: Paquay, 2014:48.o.

munkaerők, lehetnek kitartó emberek, lehetnek olyan magánszemélyek, akik a céljaikat szem előtt tartva bele tudnak fektetni időt vagy kevésbé úsznak el a jelenben és tudják, hogy valahova el akarnak jutni. Meg egy ilyen célorientáltságot is adhat nekik, mert ha meg akarnak egy trükköt tanulni, akkor tudni fogják, hogy ez időbe kerül. Ez egy olyan belső motivációt tud adni. “(D.K. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)

A Pince Ifjúsági Klubban működő szociális cirkusz program céljával kapcsolatban, a beszélgetőtársaim válaszai megegyeztek abban is, hogy a szociális cirkusz célját a bejáró fiatalok különböző készségeik kibontakoztatásában látják, mely által a fiatalok meg tudják állni a helyüket az őket körülvevő szűkebb és tágabb környezetben. Egyetértettek abban is, hogy a szociális cirkuszi foglalkozások során a serdülők nem csak a zsonglörködés, az egyensúlyozás, az akrobatika és egyéb cirkuszi műfajokat sajátíthatnak el, hanem az életproblémáik megoldásához, iskolájuk vagy munkájuk eredményes folytatásához és a tágabb környezetükbe való beilleszkedésükhöz is sok segítséget kapnak. Beszélgetőtársaim egyénenként különböző feladatokat és tevékenységeket emeltek ki, azonban az interjúk kódolása során az ismétlődő feladattípusokból egy átfogó terület, és annak kettő alterülete rajzolódott ki. A válaszokat az alábbi ábra foglalja össze, mely után részletesebben elemzem ezeket.

Ábra 1 A szociális cirkusz program tevékenység területei

Összefoglalva: a szociális cirkusz program társadalmi integrációs cékitűzései a képzési és oktatási programokon keresztül valósulnak meg. A Pince Ifjúsági Klubon belüli és azon kívüli programokat különböztethetünk meg, ahova különböző programok, tevékenységek és értékek illeszkednek.

5.2.2.1. Cirkuszi készségek tanítása

A Pince Ifjúsági Klubban belül megvalósuló programok

Cirkuszi gyakorlatok

“A szociális cirkusz nem annyira bonyolult, az lazább, az elején szinte csak gyakoroltunk. Az új trükkök megtanulása bátorította a fiatalokat, és így technikailag sokat fejlődtek. Az első évben a technikai dolgokon volt a hangsúly, a második évben hoztuk be a drámás elemeket és bővültünk más kiegészítő foglalkozásokkal.” (K. C. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)

“Nem formális pedagógiai eszközöket használunk, tehát különböző fejlesztő, csapatépítő játékokat, különböző cirkuszi művészetekre tanítjuk őket, és ezekből jönnek a fellépések és más programok, akár táborok, játszóházak. Játszunk közösen, de mindenki egyénileg is gyakorol.” (Sz.M. Magyar Zsonglőr Egyesület szociális cirkuszi és oktatási munkacsoportjának koordinátora)

A Pince Ifjúsági Klub munkatársainak elbeszélése alapján, a szociális cirkusz program központi tevékenysége a klubban belül megvalósuló cirkuszfoglalkozások, amelyek zsonglörködést, egyensúlyozást, akrobatikát és egyéb cirkuszi műfajokat foglalnak magukba. A klub most már minőségi drámai és cirkuszi programokat biztosít, melyek mindig a fiatalok igényeihez, illetve szükségleteihez igazodnak. A foglalkozások pár közös játékkal kezdődnek, melyet mindenféle zsonglőreszköz kipróbálása követ (labda, biadolo, buzogány, tányérpörgetés, poizás, karikázás és akrobatika). A program egyéni, páros és csoportos foglalkozások formájában valósul meg. Ennek megfelelően, az egyéni tanulás, a páros feladat, a kooperatív játék vagy a szabad játék formáira támaszkodnak, melyek során különböző zsonglőr eszközöket használnak.

“Ha a munka nem folyik teljesen jól, akkor biztatni kell őket, azt mondom nekik, hogy nagyon jól csinálják. Ha tiszteled azt, amit meg tudnak csinálni, annak hatása van, hiszen mindenki máshogy, más tempóban, technikákkal tanul.” (T.R.W. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)

T.R.W. elmondása szerint az egyéni eltérésekre figyelni kell. Minden résztvevő életkorának, tapasztalati szintjének megfelelően kell kiválasztani a módszereket és az eszközöket. A beszélgetések és a klubban töltött gyakorlatom megfigyelései alapján, elmondható, hogy az *egyéni központúság*, a *differenciálás* és a *biztatás* alapértékei mellett a *cirkuszi módszerek sokrétűségére* való alapozás is egy fontos mozzanata a foglalkozásoknak. A cirkuszi módszerek széles tárházát szem előtt tartva, minden fiatal választhat magának egy olyan ágat, mellyel sokféle tevékenységre nyíthat lehetőség. Mindemellett fontos megjegyezni, hogy a cirkuszi módszerek sokrétűsége és nyitottsága a fiatalok személyiségfejlődésben és felzárkóztatásában akkor tudja hatását legjobban kifejteni, ha az adott tevékenység meghatározott keretek és

szabályok között zajlik. Bizonyos keretekre és szabályokra való alapozás jelentőségét Sz.M. is kiemeli, hiszen elmondása szerint e fiataloknak nincsen egy bevett életritmusa, illetve strukturálatlan életvitelből érkeznek a klubba.

“A Pincében először nem volt semmilyen struktúra, ahogyan a fiatalok életében sem, ezért nehéz volt őket bármire is motiválni. Tehát a kezdetben valamivel le kell kötni a figyelmüket, valami menősséggel... vagy nem tudom, és amikor megérik hogy ennek van értelme, hogy tényleg lehet fejlődni, akkor már lehet őket a következő lépésekre is motiválni.” (Sz.M. Magyar Zsonglőr Egyesület szociális cirkuszi és oktatási munkacsoportjának koordinátora)

Ezek szerint, a szabályok felállítása és betartása a cirkuszfoglalkozások sikerének egyik lényegesebb mozzanata, amely a fiataloknak is segít a munkaszokások kialakításában. A beszélgetőtársaim közül többen megjegyezték, hogy a klubban folyó cirkuszfoglalkozásokat egy folyamat részeként kell felismerni, melyek főleg a képességfejlesztést, a tehetséggondozást és a közösségfejlesztést célozzák. A foglalkozások keretében a fiatalok intenzív zsonglőr képzést, folyamatos mentori támogatást, személyre szabott készségfejlesztést kapnak.

Pályaorientáció és karrier-tanácsadás

“A “pincés” fiúkkal már pár éve próbálkoztunk annak módjait megtalálni, hogy egy bizonyos motivációs, tanácsadói rendszert fejlesszünk ki.” (Ny.-N. I. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)

Beszélgetőtársaim elmondása szerint, a foglalkozásvezetők azon is dolgoznak, hogy a klub fiataljai a cirkuszi készség és tudás mellé reális pályaképet, jó önismeretet és elérhető célokat kapjanak. A bejáró fiatalokkal folyamatosan beszélnek az őket érintő ügyekről, így *segítséget* kapnak, hogy megtalálják a számukra legmegfelelőbb utat, iskolát vagy munkát, ahol sikeresek lehetnek. A klubban folytatott gyakorlatom során megtudhattam, hogy a fiatalok közül sokan érdeklődtek a Baross Imre Artistaképző Szakközépiskola és Szakiskola iránt, amely egy olyan egyedi oktatási intézmény, ahol a cirkusz- és artistaművészet oktatásával foglalkoznak, nem közismereti, csak szakképzési szinten. Arra is volt példa, hogy a Rajkó Talentum Tánc- és Zeneművészeti Iskolába segítették bekerülni egyik tanoncukat, valamint aktív támogatásuk mellett mások megkezdhatték tanulmányaikat a Közgazdasági Politechnikumban és a Lakatos Menyhért Iskolában. Sajnos egyeseknek nem sikerült folytatniuk tanulmányikat, az új környezet kihívásai számukra akadályt jelenthettek. Bevett gyakorlat, hogy a Pince Ifjúsági Klub munkatársai néha elkísérik a fiatalokat a befogadóiskolák nyílt napjaira, közösen megbeszélik a tapasztalatokat és segítenek döntést hozni.

Cirkuszi előadások készítése

“Az előadásoknak kiemelten fontos a szerepe, mert akkor felismerik a fiatalok azt, hogy mi mindenre képesek, megérik a felelősséget, ezért a fellépésekre való készülés egy óriási tapasztalat számukra. Olykor külföldi előadók, profi zsonglőrök is készítik őket, ekkor a legkreatívabbak, legboldogabbak, mert a külföldiek előtt szívesen mutogatnak, akkor jobban tudnak összpontosítani és mindig interakcióban vannak.” (T.R.V. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)

Fontos megjegyezni, hogy a fiatalok a Pince Ifjúsági Klubban nem csak a zsonglörködés, az egyensúlyozás, az akrobatika és egyéb cirkuszi műfajok gyakorlásának csínját-bínját sajátítják el, hanem előadásokat is készítenek. Évente átlag 3-4 fellépést vállalnak, lényeges tapasztalatszerzési lehetőséget teremtve ezzel a fiatal tehetségek számára. Előadásaikat mind Budapesten, mind a magyarországi zsonglőrrendezvényeken láthatja a közönség. Mint ahogy T.R.V. arról már beszámolt, az előadások elkészítésében hazai és külföldi előadóművészek vesznek részt, akik a fiatalok kezdeményezéseinek támogatásával, jó gyakorlatok bemutatásával járulnak hozzá a felzárkózáshoz és a partneri együttműködés kialakításához. A klubba érkező külföldi vendégtanárok és önkéntesek szintén a szociális cirkusz területén tevékenykednek Spanyolországban, Görögországban és másutt. Jól megértetik magukat a fiatalokkal, tanulják egymás nyelvét és dalait. Tehát, a programban résztvevő roma és nem roma emberek valós integrációja jön létre, interkulturális kapcsolatok, barátságok alakulnak. A cirkuszi produkciók és bemutatók széles skálán mozognak, amiben benne foglaltatik a közönséggel való kapcsolatteremtés, és az élő zene is. Ehhez kapcsolódóan említem V.P. hozzászólását: “Szerintem az is rendkívül fontos, hogy a fellépések során többet nyilatkoznak, mint maga a polgármester.” (V.P. Artemisszió Alapítvány)

Természetesen nagyon fontos pillanat a klub fiataljainak, amikor a sajtó előtt nyilatkozhatnak. Magukról, a helyzetükről, elmondhatják véleményüket a szélesebb közönségnek. Emellett az előadásokban is szólhatnak magukról.

“Az előadásoknál a drámát arra használjuk, hogy felhozzunk belőlük olyan témákat és helyzeteket, amelyek őket egyébként is érdeklik. Ilyenkor különböző helyzetgyakorlatokat csináltunk, és ezután léptünk be olyan témákba, melyek ténylegesen érintik őket. Olyan jeleneteket készítünk, melyek az ő életükből vannak és ebből rakjuk össze az egész darabot. Így, reflektálni tudnak a saját élethelyzetükre.” (V.P. Artemisszió Alapítvány)

Ezek szerint, jellemző a roma/cigány értékek integrálása az előadásokba. A fellépéseken a zsonglőrmutatványokkal történeteket mesélnek el. Olyan történetekbe ágyazva születnek a cirkuszi produkciók, amelyeket a klub fiataljai találnak ki, ami az életükből vett szituációkat dolgozza fel, ezzel alkamat adva arra, hogy a foglalkozásvezetők beszélgessenek a fiatalokkal az identitásképükről, az őket erő hatásokról és élethelyzetükről. Összegezve, a Pince Ifjúsági Klubban

megtartott cirkuszfoglalkozások főként készség, kompetencia- és közösségfejlesztő céllal bírnak és az esetleges alulszocializáltságból eredő hátrányokat hivatottak leküzdeni.

A Pince Ifjúsági Klubban kívül megvalósuló programok

Cirkuszi előadások látogatása

A fiatalok az évek során számos klubon kívüli programban vehettek részt. Ezek közül a kortárs cirkuszi előadások látogatása az egyik, amit mindig előadást feldolgozó foglalkozás követ a klubban.

Kiegészítő képzések

“A srácoknak lehetőségük volt a szociális cirkuszon keresztül belépni a Trafóba, ahol nemzetközi szuper híres társulatok mutatnak nekik hasznos technikákat.” (V.P. Artemisszió Alapítvány)

A válaszadóim elbeszélésiben gyakran visszatérő elem volt a Pince Ifjúsági Klubon kívüli foglalkozások hangsúlyozása. A fiatalok társadalmi ismereteinek elmélyítése érdekében a klub közösségi programokat, színházi látogatásokat szervez, ezzel szorgalmazva azt hogy a klubba járók is megkapják mindazokat a műveltségüket bővítő élményeket és tapasztalatokat, amelyek többségi társaik számára természeteseek. Itt olyan szociális cirkuszi foglalkozásokról van szó, amelyeket a fellépésre érkező nemzetközi cirkuszi társulatok tartanak a Trafó Kortárs Művészetek Házában. Ezeken a foglalkozásokon sikeres külföldi előadóművészekkel ismerkedhettek meg, akik új megközelítésekkel és készségekkel gazdagították a fiatalok mutatóanyagát és élményvilágát. A cirkuszi szakismeret mellett gyakorlhatták az angol nyelvtudásukat is és olyan szakemberekkel találkozhatnak, akik inspirálják őket, akik más-más mintákat képviselnek. Ezt a részt V.P. szavaival zárnám le: “Az is már sokat jelent, hogy be tudnak lépni egy olyan intézménybe, amely nem az ő kerületükben van, nem büntetésül szolgál, mint mondjuk az iskola, ahova muszáj járni vagy mondjuk a javítóintézet vagy a család segítő. Tehát, ez egy olyan intézmény ahova ők egyébként nem járnak, amely a fehér középosztálybeli alternatív gondolkodók helye, és ezzel olyan hálózatokba jutnak be, ahova még egy átlag nem cigány se.” (V.P. Artemisszió Alapítvány)

Tanulmányutak

Beszélgetőtársaim elmondták, hogy a csoportnak tanulmányutakat is szerveztek, a Borsod megyei Sáta településen működő Dr. Ambedkár Általános Iskolába látogattak el, annak érdekében, hogy megismerkedhessenek más hasonló kezdeményezésekkel, hasonló háttérű fiatalokkal, és ahol közös foglalkozást tarthattak az ottani tanulókkal. Ilyenkor a Pince fiataljai azt a feladatot kapták,

hogyan tanítsák az iskola tanulóit, kipróbálhatták a tanítói szerepet, így oktatói szerepkörrel szerezhetek ismereteket. Emellett a fiataloknak a szociális cirkuszi programon keresztül lehetőségük volt külföldre is kiutazni: Spanyolországba, Olaszországba és Franciaországba, ahol szintén cirkuszi képzéseken vettek részt.

Nemzetközi rendezvények

“A szociális cirkusz azért is egy vonzóerő, mert oda nem csak mi jövünk, hanem ezer fajta ember, olyan emberek akikkel máshol nem találkozunk. Például a zsonglőrtalálkozásokon ott van egy csomó olyan magyar, akik amúgy nem is állnak szóba ezekkel a fiatalokkal. Ez persze a nyitottságukra és hat.” (K. C. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)

Mindemellett, ahogy K. C. is mondja, a Pince Ifjúsági Klub cirkuszcsapata különböző nemzetközi rendezvényeken is részt vett. Magyar Zsonglőrtalálkozásokon és más nemzetközi cirkusztalálkozásokon is jártak, ahol különböző országokból érkező fiatalokkal ismerkedhettek meg, más típusú életutakkal, lehetőségekkel, sokminennel, ami az ő környezetükben megszokottól eltérő. Ezeken a találkozásokon a többi zsonglőrrel barátként, egyenrangúként tudnak együtt lenni és zsonglőrködni, amely a kulturális sokféleség megértéséhez és elfogadásához vezethet.

A sokféle emberrel való közös cirkuszi gyakorlás során kialakuló interakciók a szociális, illetve a *kooperatív tanulás*¹⁷ lehetőségeit biztosítják a fiatalok számára.

“Más mintákat kapnak és megtanulnak kommunikálni. Hogy ha megtanulnak valamit már az is segít, ezenkívül a foglalkozásokat nem cigányok tartják és ezzel is kialakul egy integrációs faktor.” (V.P. Artemisszió Alapítvány)

A Pince Ifjúsági Klub szakemberei és a külföldi cirkuszoktatók együttműködésre hívják a roma/cigány fiatalokat, a párbeszéd és találkozás lehetőségét kínálják számukra.

“Nincs mindenkinek olyan erős mintája a külvilágból, amely tud adni jó referenciákat, azt megkaphatják itt. Ezek főleg azok a gyerekek, akik vidékről jöttek, és Pesterzsébeten nincs egy nagy kiterjedt családjuk, ezért nekik ez a közösség szolgál példaképként.” (K. C. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)

A klub szociális munkása szerint a klubon belül és azon kívül történő cirkuszfoglalkozások a közösségi élet mintája is egyben. Az együttlét lehetőséget ad a foglalkozásvezetőknek arra, hogy leghitelesebben képviseljék életszemléletüket, mintát mutassanak az emberi kapcsolatok, a kommunikáció működésére, különböző élethelyzetek megélésére, érzelmek, indulatok felvállalására és kifejezésére, napi problémák és konfliktusok kezelésére, megoldására. Ennek

¹⁷ Lásd: Catterall mtsai, 2012.

érdekében a cirkuszfoglalkozásokkal a fiatalok számára egy inspiráló segítői közeget alakítanak ki, ahol különböző hazai és külföldi előadóművészek, önkéntesek és szociális szakemberek foglalkoznak velük. Egy ilyen inspiráló közeg fontos szerepet játszik a fiatalok bevonásában.

“Azt viszont tudom, hogy nekik a legfontosabb megadni a kulcs motivációt, hogy járjanak. Fontos lehet az oktatónak bevonni őket minden aktivitásba, biztatni a tevékenységet, mert akkor menedzselni tudná bennük ezt a folyamatos gyakorlati lehetőséget, mert a folyamatos gyakorlás tovább serkentheti őket. (D.K. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)

D.K. fogalmazása szerint a szociális cirkusz egyik központi eleme a résztvevők tevékenységre biztatása. Az *aktivitás-, és alkotásközpontú* oktatási forma¹⁸ szorgalmazása valóban hasznos, hiszen további tanulásra, alkotó munkára, kommunikációra, változtatni akarásra, és a célok megvalósítására motiválhatja a fiatalokat. Tehát, a Pince Ifjúsági Klub szakemberei jól ismerik a bejáró fiatalokat, segítséget, támogatást és példaképet jelentenek a nekik. Tisztában vannak a serdülők helyzetével és problémáival, igyekeznek a háttérben meghúzódó egyedi problémákat feltárni, azok megoldását támogatni, és segíteni nekik a napirendjük kialakításában. Munkaszokásokat fejlesztenek a fiataloknál, és olyan foglalkozásokat nyújtanak, ahol érték az egyediség, a tevékenység, a tanulás, az alkotó munka, a tiszta kommunikáció, a változtatni akarás, törekvés a problémák megoldására, a továbblépésre stb. A foglalkozásvezetők ezeket az értékeket közvetíti a fiatalok felé, s minden módon segítik azok felzárkoztatását. A klubban szervezett szociális cirkuszfoglalkozásokat egy összefüggő folyamatként értelmezik a csoport vezetői, melynek része minden tevékenység, amelyet a fiatalokkal együtt végeznek. Ezek a feladatok, tevékenységek és értékek képezik a pesterzsébeti szociális cirkuszfoglalkozások működését, amelynek jól áttekinthető, célhoz vezető fejlesztési módszertana van.

5.2.3. Szociális cirkusz hatása

A szociális cirkusz fentebb említett céljainak, értékeinek és tevékenységeinek továbbgyűrűző hatását elemzem utolsó fejezetemben. A dolgozatban felvázolt elméletek által meghatározott hatáskategóriák azonosítását kíséreltem meg az általam készített interjúk alapján feltérképezni, majd rámutatni, hogyan járul mindez a célcsoportom társadalmi integrációjához.

18 Lásd: Lafortune & Bouchar, 2011.

Interjúimból kiderült, hogy a cirkusz számos egyéni, csoportos és társas szinten pozitív, fejlesztő hatást ér el. A Pince Ifjúsági Klub munkatársai az egyéni szinten a *kézügyességet* és a *motorikus képességek* fejlődését emelték ki az első helyen.

“Fejleszti a motorikus készségeket, kézügyességet, az egyensúlyérzékét és a koncentrációt.” (T.M. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)

T.M. szerint, a zsonglörködés, az egyensúlyozás és az akrobatika elsősorban a motoros képességeket, a koordinációt fejleszti, valamint a pszichológiai dimenzióban is kifejti hatását. Más szóval, a cirkuszi gyakorlatok növelik a *testtudatosságot* és a *befelé figyelést*.

“Szerintem, a kézügyességben segít nekem a zsonglörködés...több ideig tudom csinálni, mint régebben, szeretem, továbbra is csinálnám...de még nem tudok figyelni annyira, még sokat kell gyakorolnom.” (V.D. 14 éves)

V.D. elmondása alapján beláthatjuk, hogy az új készségek, trükkök és mutatványok tanulása a fizikai képességek mellett fejlesztő pszichológiai hatással is jár. V.D. esetében *önismeretet* nyújt, hiszen már tisztában van azzal, hogy még nem tud eléggé figyelni, még gyakorolnia kell. A kellő figyelem hiányának tudatosodása több beszélgetőtársamnál is érzékelhető.

“Ezt az egészet tudom használni, lehetne a munka része is...de amúgy segített több dologban...most így hát.. részképesség zavarom volt, az javult, nem tudtam fókuszálni, nem tudtam folyamatosan egy pontra nézni, mindig elnéztem máshova. Ilyen hiperaktív voltam, ebben segített. Ha nem vagy kitartó és nem állsz úgy hozzá, hogy most csinálod, hanem csak így unalomból, akkor azt nem ajánlom, ehhez kell kitartás szerintem.” (V.M. 17 éves)

V.M. a cirkuszfoglalkozások pozitív hatását a figyelemzavar és a hiperaktivitás kezelésében látja. Ezek szerint, a cirkuszfoglalkozások hatásosak lehetnek a tanulási zavarok leküzdésében, és a *koncentráció*, és a *kitartás* elősegítésében. Ezt a gondolatot a Pince Ifjúsági Klub munkatársai is megerősítik elbeszéléseikben.

“Szerintem mindenkinek jobb lett a koncentrációs képessége, [...] hiszen az elején nem tudtak odafigyelni, azóta meg nagyon sokat fejlődtek diablozás közben, már nagyon koncentráltan tudják csinálni. Az, hogy mennyire tudnak figyelni, már tök nagy eredmény.” (T.M. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)

A saját viselkedésük elemzése, a problémahelyzet felismerése és a problémamegoldásra törekvés folyamatán keresztül az *önmege erősítés*, az *önbecsülés* növekszik. Az egyéni szintet vizsgálva, a szociális cirkuszfoglalkozások egyik legfontosabb, legkézzelfoghatóbb hatása az önbizalom és önbecsülés erősítése, vagyis az *önértékelés* fejlődése.

“Szeretek járni a Pincébe, mert izgalmas, [...] kihívás az amikor új dolgokat tanulok az eszközzel és nem szoktam idegeskedni ha az nem megy. Jó, mert lehet próbálni, gyakorolni, a haverokkal is összefutotok, csak itt lehet tanulni, nem csak leülünk valahova és ilyesmi. Itt jobban érzem magam, mert a suliban egymás között kiabálnak. Örülök, ha egy új trükköt sikerült csinálni, amit megtanulok, szeretem megmutatni, mert akkor lássák hogy valamiben jó is vagyok. A haverjaim is...és akkor büszkek rám.” (V.Cs. 16 éves)

V.Cs. szerint a klubban szervezett cirkuszfoglalkozások kipróbálása és gyakorlása lehetőséget jelent, a cirkuszfoglalkozások biztonságos teret tudnak kínálni neki arra, hogy felfedezze és kifejezze önmagát. A cirkuszfoglalkozásokban kihívást lát, viszont az számára elérhető, többé-kevésbé sikeresen tudja teljesíteni, ezért jól érzi magát és szívesen bemutatja azt, amit megtanult, hisz akkor mások is láthatják és elismerést kap. V.Cs. esetében, az önbizalom, az önértékelés pozitív irányba történő elmozdulása érzékelhető. Az önbizalom növekedésének folyamata és fontossága a Pince Ifjúsági Klub többi roma/cigány fiataljának nyilatkozatában is megtalálható.

“Amikor a diabolóval játszok, akkor azt érzem, hogy egy profi diabolós vagyok. Beleélem magam és minden jól megy, nem tudok leállni. Az új trükköket szeretem bemutatni de nem menőzni velük... [...] Én zsonglor akarok lenni. A B. I. Artistaképzőt szeretném beírni, voltam fevételin, még nem mondom, hogy sikerült, még nem kaptam választ, de ha most nem sikerül akkor megpróbálom jövőre.” (V.L. 15 éves)

V.L. esetében a saját képességének és adottságainak a felfedezése és gyakorlása vezet az önbizalma növekedéséhez. Az elért sikerek az *önhatékonyság* megtapasztalásához vezetnek és nagyobb célok megfogalmazására sarkallják. Több fiatal felismerte azt, hogy harcolni kell ahhoz, hogy valamit létrehozzanak, és ezt a cirkuszi tevékenységeken kívül is hasznosítani tudják.

“Vannak egy páran akik biztos, hogy a cirkusz nélkül nem tartanának itt. Biztos, hogy fejlesztenek olyan kompetenciákat melyeket a cirkusztól függetlenül majd tudnak hasznosítani. A munkakeresésben segítségül jöhetnek azok a képességek, amelyeken a cirkuszi foglalkozásokon sajátítanak el. Trénerként is tudnak fejlődni, már hívták őket falunapokra, fiatalabb gyerekeket tanítani és fellépni. (K. C. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)

K. C. meglátása szerint a cirkuszfoglalkozások olyan képességeket fejlesztenek, melyek tevékenységeik nem csupán művészi vagy szórakoztatásra irányuló jellegét fejleszti, hanem a lehetőségek és a jövőképük tágabb értelmezéséhez szükséges képességeket is. Ahhoz, hogy ez megvalósuljon, erősíteni kell önbizalmukat, amely befolyásolja a fiatalok további lépéseit a társadalmi beilleszkedés felé.

“Definitív az önbizalom a gumicsont, amikor ez megvan a védekező mechanizmusok nem indulnak be, mert ilyenkor azt gondolják magukról, hogy ők is olyanok mint bárki más, ezzel tudják kontrollálni magukat. Egész egyszerűen ha valakinek van önbizalma, akkor jobban tud kapcsolódni bárki máshoz.” (V.P. Artemisszió Alapítvány)

V.P. szerint az önbizalom nagyban befolyásolhatja másokhoz, illetve a csoporthoz kapcsolódó érzéseket. Ahogy azt a szociális cirkusz program tevékenységeinél már említettem, sok cirkuszi gyakorlatot csoportban kell végezni, ilyen például a partner-, és csapatos zsonglórkodás, az akrobatika, az egyensúlyozó gyakorlatok, rövid bemutatók, vagy akár a közös előadás begyakorlása. A fiatalok szemszögéből a *közös tevékenységek* fontosak, többnyire pozitív asszociációk kötődnek a közösséghez.

“Szeretek járni a Pincébe, mert ott egy új társaságot ismerem meg, új embereket, új tagokat új trükköket, új tudást kapok és még az időtöltés is jó. [...] Előadásokon is szeretek részt venni. A próbákon nyilván más, ott mindig elkezdik a röhögést, az előadásokon nem, mert akkor van egy csomó ember és egy kicsit megkomolyodnak a srácok, és én is megkomolyodok.” (V.L. 15 éves)

V.L. számára, és a többi fiatalnak fontos a társaság, az egymáshoz való viszonyban jórészt olyasféle érzetek állnak, mint az öröm, büszkeség, és összetartás, viszont csalódás, elégedetlenség, és elhatárolódás is megjelenhet abban az esetben, ha valaki nem a közös célt szolgálja. A Pince Ifjúsági Klub munkatársai közül is többen véleményezték a fellépések és a társas viszonyok kapcsolatát.

“A cirkuszi foglalkozások végén vannak bemutatók, amikor megmutathatják, amit aznap megtanultak. Megszokhatták azt, hogy egymás előtt bemutassák a fejlődésüket, és ez egy idő után már nem is volt ciki. Megtanulták nem kiröhögni egymást, hanem inkább támogatni egymást. A taps is ilyen hatással van, megtapsolni a másikat, mert ő tud valamit, már annyira nem is egy távoli dolog. A közös feladat megoldásban rájöttek arra is, ha folyton kiröhögik egymást, akkor nem tudják megcsinálni a feladatot. A legszebb pillanat az, amikor közösen van kedvük valamit csinálni, mert az olyan kapcsolatokat csinál köztük, ami máshol nem lenne lehetséges. Ilyenkor egyszerűen új típusú kötődést tudnak kialakítani.” (K. C. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)

K. C. elmondásából fontos felismerni, hogy a szociális cirkuszfoglalkozások hatására a fiatalok viszonya a közösséghez jelentős módon változik. Egyre inkább egy összetartó, belső szabályokkal rendelkező közösség jön létre, amelyben egyrészt jókedvvel és érdeklődően tölthetik az idejüket, másrészt új készségekkel gazdagodhatnak. Egy ilyen közösségben a *kommunikációs képességek* fejlődése is észrevehető, hiszen a cirkuszi gyakorlatok és az előadások készítése során mindig sok a megbeszélő.

“Amint később is tudnak hasznosítani a munka és az életük során az a kommunikáció” (T.M. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)

A gyakorlatokban megjelenő kommunikáció, a *nyelvi készségek fejlődését* jelenti, amely hosszabb távon is hasznos a fiataloknak. A Pince Ifjúsági Klub munkatársai véleménye szerint, a cirkuszfoglalkozások pozitív hatása hosszabb távon is érzékelhető. A kitartó gyakorlás, a problémamegoldás, a siker, az önbizalom, az önhatékonyság, az önszabályozás, az interakciók, a bizalom és a közösségi érzet megtapasztalása, mind olyan megélt szituációk, melyek a hétköznapi kihívásaival kapcsolatban állhatnak. Ezek közül, a társadalmi integráció szempontából, a válaszadók nagyobb része az *interakciók* fontosságát emelte ki.

“Ki tudják használni az életben az egyes készségeket, melyeket a cirkuszi gyakorlatokkal fejlesztenek. Más helyeken, mint például az Inspiralban vagy a zsonglőrtalálkozókon, sok más emberrel gyakorolhatnak. [...] Sokféleséggel találkozáva, felfedezik azt, hogy kik ők és hogy más kicsoda. Ezek már mind azt jelentik, hogy egy integrációs folyamatban vannak és hogy aktívan foglalkoznak kulturális kérdésekkel, hozzáállásuk változik és minden... Engem ez boldoggá tesz, mert ezekkel a változásokkal látható rajtuk, hogy jobban értékelik önmagukat. Egyre jobban érdekli őket az, hogy mi történik velük, a képességeikkel, tudnak már kommunikálni is ügyesebben, igyekeznek professzionálisan gyakorolni és minden más. [...] Ezen kívül, eljárnak a Trafóba előadásokat nézni, ahol már úgymint viselkednek mint bárki más, megtanulták az illemszabályokat.” (T.R.W. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)

T.R.W. meglátása szerint, a cirkuszfoglalkozások egy olyan *közösségi terepet* biztosít, amelyben a roma/cigány fiatalok a többségi, domináns társadalom tagjaival való *párbeszéd* és *találkozás* lehetőségével élhetnek. A fiatalok a Pince Ifjúsági Klubban belül és kívül megvalósuló programokon a többségi, domináns társadalom tagjaival, valamint a különböző társadalmi csoportokból jött, más-más kulturális identitással rendelkező fiatalokkal, cirkuszoktatókkal és szakemberekkel működhetnek együtt. Ezek az interakciók során új tapasztalatokkal gazdagodnak, melyek megváltoztatják a fiatalok gondolkodásmódját, más viselkedési formák alakulnak ki. A környezetük és a saját maguk iránt megjelenő pozitív attitűd arra sarkallja őket, hogy jobban törekedjenek, valamint hogy a tágabb környezetükkel eredményes kapcsolatot teremtsenek, hogy ott megtalálják helyüket és beilleszkedjenek. Mitöbb, ez a folyamat kétirányú, ahogy azt válaszadóimtól megtudhattam.

“A lényeg az, hogy kinyíljon előttük a világ, hogy megtapasztalják azt, hogy nem csak egy zárt világ van, hanem egy csomó különböző ember, akik sokféle dolgot csinál. Mivel tudják azt, hogy egész évben lesznek előadások, ezért motiváltak arra, hogy folyamatosan gyakoroljanak. Meg az előadásoknak is van jó hozadéka, mert aki eljön az

előadásra, tapasztalhatja, hogy a srácok mennyire ügyesek.” (Sz.M. Magyar Zsonglőr Egyesület szociális cirkuszi és oktatási munkacsoportjának koordinátora)

Sz. M. elmondása szerint a cirkusz egy olyan ablak a világra, ahova a világ is visszatekint. Fontos eleme az előadás gyakorlása de maga a fellépés is, hiszen akkor a fiatalok egyfajta értéket képviselő alkotással lépnek a közösség elé, megmutathatják, hogy mi mindenre képesek. Pozitív szerepben és kontextusban jelennek meg az előadás alkalmával, ez a megszokott roma/cigány társadalmi szerepeket differenciálja. Ekkor a roma/cigány identitás a környezettel kölcsönhatásban formálódik, amely a statikus és zárt roma/cigány közösségek elképzelésével való szakításra épül. Más szóval, a kulturális identitások és tapasztalatok sokféleségének elismerésére irányul. Az előadások rámutatnak a roma/cigányok társadalmi helyzetére, értékeire és törekvéseire. Az efajta reprezentációk befolyásolják a tágabb közösségben elfoglalt helyükről alkotott képet, melyet a megfelelő médiareprezentációk is megerősíthetnek.

“Ami a másik oldalon tehát a társadalom oldaláról, annak mindenképp van pozitív hatása, hogy az újságban és tévében látja azt valaki, hogy a srácok ilyen tök jó dolgot csinálnak, rendszeresen fellépnek, gyakorolnak, tehát hogy valami pozitív értékteremtő dolgot csinálnak...és hogy ugye akkor nem különböznek sokban más fiataloktól. Tehát, remélem, hogy ez az emberek fejében elindít egy olyan gondolatot, hogy talán ezek a fiatalok nem eredendően rosszak, mert nem így van.” (T.M. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)

T.M. szerint a romák médiareprezentációjának percepciója is befolyásolhatja a *pozitív irányú véleményformálódást* a közösségben. A média a romákkal szembeni hátrányos megkülönböztetés csökkentéséhez hozzájárulhat hozzá, ha a fiatalokat a kitartás, a törekvés és az értékteremtés érdemeivel ruházza fel. Tehát, az előadás során a kapcsolattartás, az együttműködés, a társas támogatás, és a sokirányú kommunikáció előnyeit tapasztalhatja, valójában mindkét fél.

“Az igaz, hogy a klubban főleg gyakorlással foglalkoznak, de a többségi társadalommal való kapcsolattartás is egy igen lényeges része az ott folyó munkának. Ebből a szempontból, megfelelően működik egy olyan kapcsolat, ahol mindenki láthatja a másokban, hogy az ugyanolyan ember mint én, ugyanolyan módon küzd és harcol, szomorú és boldog, ezzel át is lehet törni a határokat. És ezáltal egyeseknek sikerül is kitörni a kisebbségi, korlátozott lehetőségeket adó létből, amiben van.” (D.K. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)

D.K. véleménye szerint a kölcsönhatások hatásai valójában két irányban folynak. A többségi, domináns lakosság szemléletformálása, a *pozitív attitűd kialakulása*, a roma/cigány fiatalok önmagukról alkotott elképzeléseit is befolyásolja. Az interakciók során mindkét fél felismerni, hogy léteznek olyan elemek, melyek közössek, hogy bizonyos emberi szempontokból egyenlőek, és felismerik a különbözőségek értékeit is. Szóval, a csoportok közti huzamosabb interakció során

sokféle kapcsolat alakul ki, megfelelő körülmények között, kölcsönzésszerű átvétel, illetve az értékek és normák *újraértelmezése* is megvalósulhat. Az újrakonstruálódó nézőpontok növelik az önbizalmat a *döntéshozatalban*, a *társadalmi szerepvállalásban*. Összevetve, a szociális cirkusznak nemcsak a fizikai és pszichológiai hatásokban van komoly szerepe, hanem általa valóban kinyílnak a világ a résztvevők előtt. Az egyéni és a csoportos szinten megélt hatások mellett tágabb társadalmi szinten történő változások szempontjából is bizonyít a szociális cirkusz.

6. Összefoglalás, következtetések

Dolgozatomban a szociális cirkusz társadalmi integrációban betöltött szerepét vizsgáltam, a Magyar Zsonglőr Egyesület szociális cirkuszi és oktatási munkacsoportjának a Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub hátrányos helyzetű, roma fiataljaival történő munkáját tanulmányozva. Úgy vélem, hogy a dolgozat egyik lehetséges erőssége, hogy külföldi szakirodalmak és a Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klubban megvalósuló cirkuszfoglalkozások megismerésén és a kettő ötvözésén keresztül átfogó képet adtam a szociális cirkusz módszerének főbb jellemzőiről. Kutatásom során feltártam a szociális cirkusz hatásait, illetve azt, hogy milyen értékeket, képességeket, és személyiségjegyeket fejleszt a résztvevő fiataloknál. Mindezek által körvonalaztam a szociális cirkusz társadalmi integrációban betöltött szerepét, melyet ebben a fejezetben részletezek. A dolgozat elején áttekintést nyújtottam a roma/cigány identitással, társadalmi integrációjukkal, a különböző tanulási formák integrációban betöltött szerepével és magával a szociális cirkusszal kapcsolatos szakirodalomról. Főként a nemzetközi és a meglehetősen szerény hazai szakirodalomra támaszkodtam a dolgozat célkitűzéseiként megfogalmazott kérdések megválaszolásában. Vizsgálatom egy megfelelő elméleti megalapozottságú, feltáró jellegű empirikus kutatás esettanulmány formájában, ahol a dokumentumelemzés, a megfigyelés és az interjúzás módszereit használtam. A vizsgálat során kvalitatív interjútechnikát alkalmaztam, összesen tizenhárom egyéni interjút készítettem: hat interjút vettem fel a Pince Ifjúsági Klub fiataljaival és hét interjút a Pince Ifjúsági Klub munkatársaival. A fiataloknak és munkatársaknak külön-külön interjúcsomagot készítettem. Az interjúk fiatalok esetében, elsősorban az identitásukra vonatkoztak, valamint a szociális cirkusz jelentőségével – azaz a saját megéléseikkel, élményeikkel, véleményükkel – kapcsolatos információkra és közérzetre kérdeztek rá. A többi vizsgált személynél az interjúkérdések a szociális cirkuszfoglalkozásoknak a fiatalok életében betöltött szerepére kérdeztek rá. A demográfiai kérdések eredményeiből megtudható, hogy a

roma/cigány fiataloknál az etnikai identitás pozitív megélése mellett, a Bindorffer (2001) értekezésében ismertetett kettős identitás is kimutatható. Kutatásom eredményeimből az következik, hogy a környező világgal való kölcsönhatás befolyására a fiatalok énképében a roma/cigány identitás és a többségi, domináns társadalom által konstruált identitás sajátosságai egyaránt fellelhetőek, erre korábban Kállai (2014), Pálos (2010) és Tompos (2013) hívták fel a figyelmet. A Pince Ifjúsági Klub munkatársai az efféle identitás-stratégiák formálódását a hátrányos helyzet és a stigmatizáltság tényezőiben látják. Békési (2005), Feischmidt & Vidra (2011) és Neményi (2007) írásaihoz hasonlóan, vizsgálati személyeim is megjegyezték, hogy a szegregált életkörülmények, a rossz minőségű oktatás, valamint a családi, szociális és gazdasági körülményeikből fakadó hátrányok befolyásolják a roma/cigány fiatalok énképét és jövőképét. Ezért ezek a serdülők gyakran küzdenek önbizalomhiánnyal, koncentrációs nehézségekkel, a kitartás, a türelem hiányával, indulat- és érzelemszabályozási problémákkal és a másokba vetett bizalom hiányával. E hátrányos helyzetből adódó pszichoszociális nehézségek leküzdésében hivatott segíteni a Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klubban megvalósuló szociális cirkusz program. A Cirque du Soleil (2016) által kiemelt feladatok kitapinthatóak a Pince Ifjúsági Klub munkatársai megállapításaiban, melyek szerint a szociális cirkusz egy olyan művészeti eszköz, amely nem formális tanulási lehetőséget kínálva, a fiatalok egyéni és társas képességeinek fejlődését és társadalmi integrációját segíti elő. Eredményeim alapján elmondható, hogy a Pince Ifjúsági Klubban megvalósuló cirkuszfoglalkozásokkal a bejáró fiatalok különböző készségeinek és integrációs képességeinek kibontakoztatásáért küzdenek. Ilyen szempontból jelen vizsgálat eredményei felidézik Lafortune & Bouchar (2011) állítását, amely szerint a szociális cirkusz alapvető jellemzője, hogy túlmutat a cirkuszi készségek tanításán. Ugyanis, elemzésemből észlelhető, hogy a klubban szervezett szociális cirkusz központi programja valóban a cirkuszi készségek tanítása, azonban ehhez olyan tevékenységek illeszkednek, melyek az *interkulturális tudatosság*, a *nyitottság*, az *egyéni központúság*, a *differenciálás*, a *struktúra*, a *kooperatív tanulás*, valamint az *aktivitás* és *alkotás-központúság* értékeire támaszkodnak. Ezek az értékek visszatükrözik Paquay (2014) és Lafortune & Bouchar (2011) által megfogalmazott szociális cirkusz alapértékeit, melyek a hátrányos helyzetű fiatalok személyiségfejlődésének és felzárkóztatásának szempontjából alkalmasak. A Pince Ifjúsági Klubban belül és azon kívül megvalósuló programok elemzése során, elmondható, hogy a cirkuszfoglalkozások sokrétűek, így minden fiatal választhat magának egy olyan ágat, amely a Bolton (2004) által említett *egyediség*

megélése és erősítése felé, s ezáltal az „én” pozitív megéléséhez vezethet. Az egyéni szintet vizsgálva, Lafortune & Bouchar (2011) írásához kapcsolódva, az is következik, hogy a különböző cirkuszi gyakorlatok megismerése *önismeretet* nyújt, a saját viselkedés tudatosítása és a *kitartóan végzett munka* folyamatán keresztül az *önbizalom* növekszik, amely szinte mindegyik roma/cigány fiatal mondanivalójából érzékelhető volt. Kutatásomban visszatért Lafortune & Bouchar (2011) további gondolata, amely szerint az elért sikerek az *önhatékonyság* megtapasztalásához vezetnek és nagyobb célok megfogalmazására sarkalják a fiatalokat. Az önbizalom és az önhatékonyság növekedését az előadások erősítik, melyekre a roma/cigány fiatalok értékeinek integrálása jellemző. Interjúalanyaimnál visszatérő gondolat volt, hogy a roma/cigányok pozitív reprezentációja befolyásolja a tágabb közösségben elfoglalt helyükről alkotott képet, ezáltal pozitív attitűdöket formálva a közönségnél. Ezzel szemben, a társadalmi integrációt és Cserekllye (2012) tanulmányát szem előtt tartva, fel kell ismerni azt, hogy a roma/cigányok elismert érték- és normarendszere önmagában nem vezet társadalmi befogadáshoz. Az előadások és a sajtómegjelenések befolyásolhatják a többségi, domináns társadalom roma/cigányokkal szembeni attitűdjeinek megváltoztatását, de nyilván ez nem a társadalom egészét átható attitűd. Az is kérdés, hogy a mindennapi élethelyzetekben hogyan befolyásolják a magatartást, azaz megjósolható-e az attitűdökből a tényleges viselkedés. Valamint, az sem bizonyos, hogy az elért pozitív változás időálló, ezért eredményeimből nehéz volna a többségi, domináns társadalom szempontjából bármilyen következtetéseket levonni. A szociális cirkusz társadalmi integrációban betöltött szerepét csakis a roma/cigány fiatalok szemszögéből alkalmas meghatározni. Ennek megfelelően, az előadásoknál is egy másfajta nézőpontból kell megindulni. A fellépéseken zsonglőrmutatványokkal mesélik el a saját történeteiket, mellyel lehetőséget kapnak arra, hogy az etnikailag meghatározott szerepekben jelenjenek meg, és hogy az identitással kapcsolatos bonyolult kérdésekre mindenki egyéni válaszokat adhasson. Az *etnicitás láthatóvá tétele* egy műalkotáson keresztül hatással van a fiatalok önmagukról alkotott elképzeléseire. Ezek mellett kiemelkedően fontos a csoporthoz kapcsolódó érzések, attitűdök változása. Sok cirkuszi gyakorlatot és persze az előadást csoportban kell végezni, melyekben megjelenik a verbális és a nonverbális módon történő *kommunikáció* fejlődése (Bolton, 2004). A fiatalok társadalmi ismeretei elmélyítése érdekében a klub közösségi programokat, tanulmányutakat, színházi látogatásokat szervez, melyek során különböző hazai és külföldi előadóművészekkel, önkéntesekkel és szociális szakemberekkel ismerkedhetnek meg a fiatalok. Egy ilyen inspiráló

közeg más típusú életutakkal, lehetőségekkel és új megközelítésekkel gazdagítják a fiatalok mutatványtárát és élményvilágát, amely a *bizalom* és a kulturális *sokféleség megértéséhez* vezet. A más, látszólag „távoli“ kultúrákkal való *kapcsolatfelvétel* hozzájárul a származáshoz fűződő viszonyuk újradefiniálásához, erről korábban Szabó (2015) számolt be. Kutatásomban az interjúalanyaim arról számoltak be, hogy a csoportok közti huzamosabb *interakció* során sokféle kapcsolat alakul ki, megfelelő körülmények között, kölcsönzésszerű átvétel, illetve az értékek és normák *újraértelmezése* is megvalósul. Az újrakonstruálódó nézőpontok növelik az önbizalmat a *döntéshozatalban*, a *társadalmi szerepvállalásban*, melyek során számukra fontos, egyedi értékeket és normákat konstruálnak a fiatalok, melynek fontosságáról Mikecz (2010) is beszámolt. A fentebb említett összetevők, stratégiák vezérlik a fiatalok igazodását a környezetükhöz. Kutatásomban a többségi, domináns csoporthoz való igazodás folyamata a roma/cigány fiatalok egyéni értékeinek és normáinak tudatos megőrzésében, a pszichológiai, szociális és tanulási nehézségeik megoldásában, valamint a kölcsönös interakciók révén kialakuló kapcsolatokban és még inkább ezek összeegyeztetésében nyilvánul meg. A kutatás eredményei és a felhasznált irodalom alapján mindössze arra következtetek, hogy a szociális cirkusz, mint egy kulturális és szociális érdekeltségű tevékenység, a résztvevő fiataloknál a hátrányos helyzetből adódó pszichoszociális és tanulási nehézségek leküzdését és a társadalmak közti eredményesebb kapcsolatteremtést segíti elő. Tovább finomítva a képet fontos tisztában lenni azzal, hogy mindezek a gondolatok inkább tendenciákat jeleznek, sem mint bármiféle bizonyító erővel rendelkeznének. A szociális cirkusz módszere csak egy kis lépés a jóléti társadalom vívmányainak elérése felé. A roma/cigány fiatalok társadalmi-gazdasági jellemzőit szem előtt tartva, a társadalmi integrációnak sokkal több feltétele van, más specifikus javítására irányuló intézkedésekhez képest, nem egy önmagában értékelendő dologról van szó, hanem inkább azok kiegészítőjéről. Ezenfelül, ahogy azt Pulay & Benkő (2008) ismertették tanulmányukban, az integrációs folyamat egy átfogóbb átalakítás része kell hogy legyen, átfogó, általános, szisztematikus és több generáción át ható feltételek megteremtésén keresztül.

7. Irodalomjegyzék

Békési K. (2005): *Tanulás Magyarországon: Az Oktatáspolitikai Elemzések Központjának nyilvános közpolitikai jelentése*. SuliNova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht., Budapest.

Letöltve: 2016. 02. 27. <http://folyoiratok.ofi.hu/uj-pedagogiai-szemle/tanulas-magyarorszagon>

Bindorffer Gy. (2001): *Kettős identitás. Etnikai és nemzeti azonosságtudat Dunabogdányban*. Új Mandátum – MTA KI, Budapest.

Letöltve: 2016. 04. 12. <http://mek.oszk.hu/03600/03649/03649.pdf>

Bolton R. (2004): *Why Circus works? How the values and structures of circus make it a significant developmental experience for young people*. Murdoch University, Perth.

Letöltve: 2015. 11. 15. http://www.regbolton.org/images/pdf/Why_Circus_Works-Reg_Bolton-PhD.pdf

Boreczky Á. (2000): *Kultúraazonos pedagógia - A differenciáláson innen és túl*. Országos Közoktatási Intézet. Új Pedagógiai Szemle.

Letöltve: 2016. 02. 22. <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00040/2000-07-ta-Boreczky-Kulturaazonos.html>

Catterall J. S., Dumais S. A., Hampden-Thompson G. (2012): *The arts and achievement in at-risk youth: findings from four longitudinal studies*. National Endowment for the Arts.

Cirque du Soleil (2016): *Social circus glossary of Cirque du Monde*, Cirque du Soleil.

Letöltve: 2015. 11. 14. http://www.cirkonet.cz/social-cirkus/online-odborne-publikace/download/4_37423bb61ba48eb990ad659213c2c610

Csereklye E. (2012): *Pillanatképek a sokféleségről: A társadalmi sokféleség diskurzusai migránsokról szóló dokumentumfilmekben*. Fordulat 18: pp. 111-135.

Letöltve: 2016. 02. 22. http://epa.oszk.hu/02100/02121/00016/pdf/EPA02121_fordulat_18_110-135.pdf

Derényi A., Mílotay N., Tót É., Török B. (2007): *A nem-formális és informális tanulás elismerése Magyarországon- Egy OECD-projekt tanulságai*. Oktatási és Kulturális Minisztérium, Budapest.

2016. 03. 10. <http://www.oecd.org/hungary/41679716.pdf>

Feischmidt M. (1997): *Multikulturalizmus: Kultúra, identitás és politikai új diskurzusa*. Osiris Kiadó, Budapest. 7-29.

Letöltve: 2016. 02. 23.
http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/multikulturalizmus/pages/001_eloszo.htm

Feischmidt M., Vidra Zs. (2011): *Az oktatási integráció társadalmi lenyomatai*. In Asszimiláció, integráció, szegregáció: párhuzamos értelmezések és modellek a kisebbségkutatásban. Argumentum Kiadó és Nyomda Kft., Budapest 57-96.

Letöltve: 2016. 02. 18.
http://kisebbssegkutato.tk.mta.hu/uploads/files/olvasoszoba/intezetikiadvanyok/Asszimilacio_integracio_szegregacio.pdf

Kállai E. (2014): *Vannak-e cigányok, és ha nincsenek, akkor kik azok?* REGIO 22. évf. 2. szám 114-146.

Letöltve: 2016. 01. 25. http://www.kallaierno.hu/data/files/vannak_ciganyok_regio_+5kZeA.pdf

Kinnunen R., Lidman J., Kakko S. Ch., Veikkolainen A. (2013): *A Guide to the Study of the Wellbeing Effects of Circus*. Effective Circus Project, Centre for Practise as Research in Theatre, School of Communication, Media and Theatre, University of Tampere.

Letöltve: 2016. 01. 20. <http://www.uta.fi/cmt/index/A-Guide-to-the-Study-of-the-Wellbeing-Effects-of-Circus.pdf>

Letöltve: 2016. 03. 07. KRAFT (2013): *Szociális cirkusz (A cirkuszi eszközökkel való fejlesztés szociális munkában való alkalmazása)*.

http://revitaalapitvany.hu/kraft_virtualis_muhely/doc/kraft/mmm/szocialis_cirkusz.pdf

Ladányi J., Szelényi I. (2000): *Ki a cigány?* Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.

Letöltve: 2016. 01. 25. http://www.adatbank.transindex.ro/html/cim_pdf443.pdf

Lafortune M., Bouchar A. (2011): *Community Workers Guide – how will circus lessons be life lessons*. FoundationCirque du Soleil, Canada.

Letöltve: 2016. 03. 05. <https://cirquedumonde.app.box.com/all/1/3908001775/1561916646/1>

Mikecz D. (2010): *Az európai integráció kritikai elméleti perspektívából*. Fordulat 8:pp. 162-176.

Letöltve: 2016. 02. 22. <http://fordulat.net/pdf/8/mikecz.pdf>

Mota M. (2010): *Research project on social circus programs: how social circus programs and institutions are promoting and respecting children's rights*. Freie University Berlin, FB Erziehungswissenschaften und Psychologie.

Neményi M. (2007): *Serdülő roma gyerekek identitás-stratégiái*. Educatio 2007/1. szám, Előítéletek, 84-98.

Letöltve: 2016. 02. 10. <http://epa.oszk.hu/01500/01551/00039/pdf/415.pdf>

Pálos D. (2010): *„Cigány identitások nehézségei. Egy önbeszámolókon alapuló vizsgálat tanulságai”*. Esély 2., 41-63.

Letöltve: 2016. 01. 25. http://www.esely.org/kiadvanyok/2010_2/02palos.indd.pdf

Paquay L. (2014): *Circus Transformation: Guidebook for social circus trainers*. CARAVAN Circus Network.

Letöltve: 2016. 03. 06. <http://www.caravancircusnetwork.eu/wp-content/uploads/media/CTF-Guidebook.pdf>

Pulay Gy., Benkő J. (2008): *A magyarországi cigányság helyzetének javítására és felemelkedésére a rendszerváltás óta fordított támogatások mértékéről és hatékonyságáról*. Állami Számvevőszék Fejlesztési és Módszertani Intézet, Budapest.

Letöltve: 2016. 02. 27.

<https://www.asz.hu/storage/files/files/Szakmai%20kutat%C3%A1s/2008/t206.pdf?download=true>

e

Spiegel J. (2014): *Report on Questionnaire Survey Conducted in Quebec of Participants in Social Circus Event*. Concordia University, Vancouver.

Letöltve: 2016. 03. 11. http://med-fom-ghrp-sp-ph.sites.olt.ubc.ca/files/2015/01/Rassemblement-report_FINAL.pdf

Subicz B.V. (2008): *A nem formális tanulás célja, lehetőségei, színterei és eszközei*. Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet, Budapest.

Letöltve: 2016. 02. 27. http://www.kepzesevolucioja.hu/dmdocuments/4ap/2_1896_013_101030.pdf

Schüttler T. (2007): *Méltányosság az oktatásban. Két jelentés az oktatás méltányosságáról*. OKM, Budapest, 113.

Letöltve: 2016. 02. 25. <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00120/2008-01-kj-Schuttler-Ket.html>

Szabó M. (2015): *Cirkusszal nevelni*. in: Taní-tani.

Letöltve: 2016. 02. 27. http://www.tanitani.info/a_szocialis_cirkusz_modszere

Szabó V., Kondoyianni A., Brown C., Zoniou C., Fodor L., Horváth K., Papadopoulou I., Koppány J., Bebb L., López M., Hogg N., Boemi N., Ugena T., Várhegyi V. (2012): *Az adaptáció művészete. Kézikönyv a bevándorlók beilleszkedését segítő művészeti módszerekről*. Artemisszió Alapítvány, Budapest.

Szira J. (2005): *Gondolatok az integráció nemzetközi gyakorlatáról*. in Mayer József (szerk.): *Innovatív környezet, inkluzív társadalom, integratív iskola*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest.

Letöltve: 2016. 01. 03. <http://ofi.hu/tudastar/plenaris-eloadasok/gondolatok-integracio>

Szokolszky Á. (2006): *Kutatómunka a pszichológiában: gyakorlatok*. Bölcsész konzorcium, Budapest.

Tompos K. (2013): *Cigány identitások(k) Cigányértelmezések, a meghatározás lehetőségei és problémái*. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar.

Letöltve:

2016.

02.

19.

http://epa.oszk.hu/01600/01639/00009/pdf/EPA01639_elso_szazad_2013_tavasz_211-227.pdf

Végh A., Szabó M., Scholtz K. (2015): *Művészettel a nevelésért és a társadalmi befogadásért. Útmutató a fórum színház és a szociális cirkusz módszereinek használatához.* Artemisszió Alapítvány, Budapest.

8. Mellékletek

8.1. Melléklet 1: Kódkönyv

<u>Kategóriák/ kódok</u>	<u>Alkategóriák</u>	<u>Példa</u>	<u>Elméletek</u>
Roma/cigány y identitás	<i>-vállalt -kettős identitás</i>	<p>–“Ide a Pincébe ahogy szoktuk mondani cigányok járnak, én is cigány vagyok, az hogy cigány vagyok, nekem jó. [...] Most elkezdtem az éneklést, egy cigányos dalt. –” (D. F. 15 éves)</p> <p>–“Félig cigány vagyok, apukám az igen, anyukám az olyan magyar féle. Ez miatt nem értek semmilyen kellemetlenségek.” (V.CS. 16 éves)</p>	Neményi, 2007 Bindorffer, 2001 Tompos, 20 Kállai, 2014
Hátrányos helyzet	<i>-szegénység -kirekesztettség -korlátozott hozzáférés az oktatáshoz -rossz minőségű oktatás</i>	<p>–“Nagyjából hasonló szocio-kulturális háttérrel rendelkeznek, tehát rossz anyagi-, élet körülmények jellemzőek rájuk, akkor a korai iskolaelhagyás, nem állnak túl jól a tanulmányaik terén.” (Sz.M. Magyar Zsonglőr Egyesület szociális cirkuszi és oktatási munkacsoportjának koordinátora)</p> <p>–“Olyan iskolából jöttünk, ahol rossz az oktatás, nem minőséges.” (T.R.W.Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)</p>	Neményi, 2007 Feischmidt & Vidra, 2011 Békési, 2005
Nehézségek	<i>-tanulási nehézségek -szociális nehézségek -kommunikációs nehézségek</i>	<p>–“Többségük nem jó iskolákba jár, nem tud tanulni, rosszul szerepel az iskolákban vagy éppen kibukik.” (T.M. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)</p> <p>–“Ezek a fiatalok egyáltalán nem szoktak ahhoz, hogy valaki az ő véleményüket kérdezi.[...] a tanárok mindig lecsitítják őket, jobb ha nem szólalnak meg.” (V.P. Artemisszió Alapítvány)</p>	Neményi, 2007 Feischmidt & Vidra, 2011 Békési, 2005
Önértékelés	<i>-negatív önértékelés - önbizalomhiány -bizalmatlanság</i>	<p>–“Ők folyamaosan azt halják, hogy ebben és ebben rossz, hogy hülye és értéktelen.” (T.M. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)</p> <p>–“Erősíteni kell bennük az önbizalmat, történik az hogy nem akarják csinálni, mert félnek vagy mert szégyenlősek, főleg akkor kell figyelni rájuk és biztatni őket. (T.R.W. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)</p> <p>–“Magabiztosság és a másokban való bizalom növelése fontos, hogy tudják hogy elértek valamit és akkor remélhetőleg megerősödött önbizalommal tudnak tovább munkát keresni illetve tovább haladni az életben.”</p>	Neményi, 2007
Integrációs törekvések	<i>-nem formális tanulási módszerek -önismereti és közösségépítő-</i>	–“A “pincésekhez” van egy hosszú távú viszonyom, mert a legelső munkahelyem a Pince volt. Akkor még nem voltam tréner, de lelkesen foglalkoztam ezekkel a gyerekekkel drámás foglalkozásokat vezetve, amikor megpróbáljuk kombinálni az emberi jogi oktatást, a szociális cirkuszt meg a közösségi színházat. [...] Ez teljesen eltér az iskolai	Schüttler, 2007 Derényi és mtsai, 2007

	<i>programsorozatok</i>	<p>tanulástól, ez inkább tapasztalati tanulás, másrészt az van, hogy a csapatépítést, az önbizalmat, a kommunikációs képességeket fejleszti.” (V.P. Artemisszió Alapítvány)</p> <p>–“Sokfajta programokat szervezünk nekik, [...] a koncepció az, hogy legyen egy közösségi hely, közösségépítő programokba kezdtünk bele, sok új dologba belevágtunk, volt kortárs segítő képzés, szerveztünk disputa a klubokat, minden héten egy specifikus foglalkozás.” (K. C. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)</p>	Subicz, 2008 Szabó és mtsai, 2012; Végh és mtsai, 2015
Szociális cirkusz program	<p><i>-sikerélmény</i></p> <p><i>-interkulturális tudatosság</i></p> <p><i>-társadalmi integráció</i></p>	<p>–“Ezek egy évig futó programok voltak, ahova később csatlakozott a szociális cirkusz programja is. És most ez a fő profilunk, mert ez most nagyon bejön a fiataloknak, hiszen elég hamar tud adni sikerélményt.” (K. C. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)</p> <p>–„Azt mondanám, hogy alapvetően előítélet-mentesnek kell lenni ilyen melóhoz. Ennek is vannak szintjei, valakinél változik az előítéletes ránézése a dolgokra, de hogyha valaki nagyon előítéletes, tuti nem is teszi be a lábát ilyen helyre. Néha mi is meghökkenünk kicsik a viselkedésükön, lefagyunk. Ilyenkor lehet, hogy át kell venni, vagy nem is tudom, tehát érezni kell ezt a közeget, a ritmusukat vagy a nyelvüket.” (Ny.-N.I. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)</p> <p>–“Ennek a projektnek szerintem pont az integráció a lényege, az, hogy úgy meglegyenek, mint mások.” (T.R.V. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)</p>	Lafortune &Bouchar, 2011 Paquay, 2014 Bolton, 2004

<p>Cirkuszi készségek tanítása</p>	<p><u>A Pince Ifjúsági Klubban belül megvalósuló programok:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -<i>cirkuszi gyakorlatok:</i> -<i>egyénköz-pontúság</i> -<i>differentiálás</i> -<i>módszerek sokrétűsége</i> - <i>struktúra</i> -<i>pályaorientáció és karrier-tanácsadás:</i> -<i>segítés</i> -<i>cirkuszi előadások készítése</i> -<i>sokféleséggel való találkozás</i> -<i>médiamegjelenés</i> - <i>az etnicitás láthatóvá tétele</i> 	<p>-“A szociális cirkusz nem annyira bonyolult, az lazább, az elején szinte csak gyakoroltunk. Az új trükkök megtanulása bátorította a fiatalokat, és így technikailag sokat fejlődtek, az első évben a technikai dolgokon volt a hangsúly, a második évben hoztuk be a drámás elemeket és bővültünk más kiegészítő foglalkozásokkal.” (K. C. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)</p> <p>-“Ha a munka nem folyik teljesen jól, akkor biztatni kell őket, azt mondom nekik, hogy nagyon jól csinálják. Ha tiszteled azt amit meg tudnak csinálni, annak hatása van, hiszen mindenki máshogy, más tempóban, technikákkal tanul.” (T.R.W. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)</p> <p>-“A Pincében először nem volt semmilyen struktúra, ahogyan a fiatalok életében sem, ezért nehéz volt őket bármire is motiválni. Tehát a kezdetben valamivel le kell kötni a figyelmüket, valami menősséggel vagy nem tudom, és amikor megérik hogy ennek van értelme, hogy tényleg lehet fejlődni, és akkor már lehet őket a következő lépésekre is motiválni.” (Sz.M. Magyar Zsonglőr Egyesület szociális cirkuszi és oktatási munkacsoportjának koordinátora)</p> <p>-“A “pincés” fiúkkal már pár éve próbálkoztunk annak módjait megtalálni, hogy egy bizonyos motivációs, tanácsadói rendszert fejlesszünk ki.” (Ny.-N. I. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)</p> <p>-“Az előadásoknak kiemelten fontos a szerepe, mert akkor felismerik a fiatalok azt, hogy mi mindenre képesek, megérik a felelősséget, ezért a fellépésekre való készülés egy óriási tapasztalat számukra, olykor külföldi előadók, profi zsonglőrök is készítik őket, ekkor a legkreatívabbak, legboldogabbak, mert a külföldieknek előtt szívesen mutogatnak, akkor jobban tudnak összpontosítani és mindig interakcióban vannak.” (T.R.V. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)</p> <p>-“Szerintem az is rendkívül fontos, hogy a fellépések során többet nyilatkoznak mint maga a polgármester.” (V.P. Artemisszió Alapítvány)</p>	
	<p><u>A Pince Ifjúsági Klubban kívül megvalósuló programok</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -<i>cirkuszi előadások látogatása</i> - <i>kiegészítő képzések</i> - <i>tanulmányutak</i> -<i>nemzetközi rendezvények</i> 	<p>-“Az előadásoknál a drámát arra használjuk, hogy felhozzunk belőlük olyan témákat és helyzeteket, amelyek őket egyébként is érdeklik. Ilyenkor különböző helyzetgyakorlatokat csináltunk, és ezután léptünk be olyan témákba, melyek ténylegesen érintik őket. Olyan jeleneteket készítünk, melyek az ő életükből vannak és ebből rakjuk össze az egész darabot. Így, reflektálni tudnak a saját élethelyzetekükre.” (V.P. Artemisszió Alapítvány)</p> <p>-“A srácoknak lehetőségük volt a szociális cirkuszon keresztül belépni a Trafóba, ahol nemzetközi szuper híres társulatok mutatnak nekik hasznos technikákat.” (V.P. Artemisszió Alapítvány)</p>	<p>Lafortune & Bouchar, 2011 Bolton, 2004 Szabó, 2015</p>

	<p>- kooperatív, szociális tanulás</p> <p>-aktivitás és alkotásközpontúság</p>	<p>-“A szociális cirkusz azért is egy vonzóerő, mert oda nem csak mi jövünk, hanem ezerfajta ember, olyan emberek akikkel máshol nem találkozunk. Például a zsonglortalálkozókon ott van egy csomó olyan magyar, akik amúgy nem is állnak szóba ezekkel a fiatalokkal. Ez persze a fiatalok nyitottságára és hat.” (K. C. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)</p> <p>-“Más mintákat kapnak és megtanulnak kommunikálni. Hogy ha megtanulnak valamit már az is segít, ezenkívül a foglalkozásokat nem cigányok tartják és ezzel is kialakul egy integrációs faktor.” (V.P. Artemisszió Alapítvány)</p> <p>-“Azt viszont tudom, hogy nekik a legfontosabb megadni a kulcs motivációt, hogy járjanak. Fontos lehet az oktatónak bevonólni minden aktivitásba, biztatni a tevékenységet, mert akkor menedzselni tudná bennük ezt a folyamatos gyakorlási lehetőséget, mert a folyamatos gyakorlás tovább serkentheti őket. (D.K. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)</p>	
<p>Szociális cirkusz hatása</p>	<p>-<i>motorikus képességek</i></p> <p>- <i>testtudatosság</i></p> <p>- <i>önismeret</i></p> <p>- <i>koncentráció</i></p> <p>- <i>önbecsülés</i></p> <p>- <i>önhatékonyság</i></p>	<p>-“Fejleszti a motorikus készségeket, kézügyességet, az egyensúlyérzéklet és a koncentrációt.” (T.M. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)</p> <p>-“Szerintem, a kézügyességben segít nekem a zsonglörködés...több ideig tudom csinálni mint régebben, szeretem, továbbra is csinálnám...de még nem tudok figyelni annyira, még sokat kell gyakorolnom.” (V.D. 14 éves)</p> <p>-“Ezt az egészet tudom használni, lehetne a munka része is...de amúgy segített több dologban...most így hát.. részképesség zavarom volt, az javult, nem tudtam fókuszálni, nem tudtam folyamatosan egy pontra nézni, mindig elnéztem máshova. Ilyen hiperaktív voltam, ebben segített. Ha nem vagy kitartó és nem állsz úgy hozzá, hogy most csinálod, hanem csak így unalomból, akkor azt nem ajánlom, ehhez kell kitartás szerintem.” (V.M. 17 éves)</p> <p>-“Szerintem mindenkinek jobb lett a koncentrációs képessége, [...] hiszen az elején nem tudtak odafigyelni, azóta meg nagyon sokat fejlődtek diabolozás közben, már nagyon koncentráltan tudják csinálni. Az, hogy mennyire tudnak figyelni, már tök nagy eredmény.” (T.M. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)</p> <p>-“Szeretek járni a Pincébe, mert izgalmas, [...] kihívás az amikor új dolgokat tanulok az eszközzel és nem szoktam idegeskedni ha az nem megy. Jó, mert lehet próbálni, gyakorolni, a haverokkal is összefutotok, csak itt lehet tanulni, nem csak leülünk valahova és ilyesmi. Itt jobban érzem magam, mert a suliban egymás között kiabálnak. Örülök, ha egy új trükköt sikerült csinálni, amit megtanulok, szeretem megmutatni, mert akkor lássák hogy valamiben jó is vagyok. A haverjaim is...és akkor büszkek rám.” (V.Cs. 16 éves)</p> <p>-“Amikor a diabolóval játszok, akkor azt érzem, hogy egy profi diabolós vagyok. Beleélem magam és minden jól megy, nem tudok leállni. Az új trükköket szeretem bemutatni de nem menőzni velük... [...] Én zsonglor</p>	<p>Kinnunen és mtsai. 2013</p> <p>Lafortune Bouchar, 2011</p>

	<p><i>-közösségérzet</i></p> <p><i>-kommunikációs képességek</i></p> <p><i>-interakciók</i></p> <p><i>- sokféleség</i></p> <p><i>-pozitív reprezentáció</i></p> <p><i>- kétirányú változások</i></p> <p><i>- kölcsönös elismerés</i></p> <p><i>- újraértelmezések</i></p>	<p>akarok lenni. A B. I. Artistaképzőt szeretném beírni, voltam fevételin, még nem mondom, hogy sikerült, még nem kaptam választ, de ha most nem sikerül akkor megpróbálom jövőre.” (V.L. 15 éves)</p> <p>–“Szeretek jární a Pincébe, mert ott egy új társaságot ismerem meg, új embereket, új tagokat új trükköket, új tudást kapok és még az idő töltés is jó. [...] Előadásokon is szeretek részt venni. A próbákön nyilván más, ott mindig elkezdik a röhögést, az előadásokon nem, mert akkor van egy csomó ember és egy kicsit megkomolyodnak a srácok, és én is megkomolyodok. “ (V.L. 15 éves)</p> <p>–“Amint később is tudnak hasznosítani a munka és az életük során az a kommunikáció” (T.M. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)</p> <p>- “Más helyeken, mint például az Inspiralban vagy a zsonglőrtalálkozókon, sok más emberrel gyakorolhatnak. [...] Sokféleséggel találkozá, felfedezik azt, hogy kik ök és hogy más kicsoda. Ezek már mind azt jelentik, hogy egy integrációs folyamatban vannak és hogy aktívan foglalkoznak kulturális kérdésekkel, hozzáállásunk változik és minden.” (T.R.W. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)</p> <p>- “Lehetőséget kapnak a fiatalok, hogy megtapasztalják azt, hogy nem csak egy zárt világ van, hanem ey csomó különböző ember, akik sokféle dolgot csinálnak.” (Sz.M. Magyar Zsonglőr Egyesület szociális cirkuszi és oktatási munkacsoportjának koordinátora)</p> <p>–“Ami a másik oldalon tehát a társadalom oldaláról, annak mindenképp van pozitív hatása, hogy az újságban és tévében látja azt valaki, hogy a srácok ilyen tök jó dolgot csinálnak, rendszeresen fellépnek, gyakorolnak, tehát hogy valami pozitív értékteremtő dolgot csinálnak.” (T.M. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)</p> <p>–, Meg az előadásoknak is van jó hozadéka, mert aki eljön az előadásra, tapasztalhatja, hogy a srácok mennyire ügyesek.” (Sz.M. Magyar Zsonglőr Egyesület szociális cirkuszi és oktatási munkacsoportjának koordinátora)</p> <p>–“A többségi társadalommal való kapcsolattartás is egy igen lényeges része az ott folyó munkának. Ebből a szempontból, megfelelően működik egy olyan kapcsolat, ahol mindenki láthatja a másikban, hogy az ugyanolyan ember mint én, ugyanolyan módon küzd és harcol, szomorú és boldog, ezzel át is lehet törni a határokat. És ezáltal egyeseknek sikerül is kitérni a kisebbsegi, korlátozott lehetőségeket adó létből, amiben van.” (D.K. Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársa)</p>	
--	---	---	--

8.2. Melléklet 2: Tájékoztató nyilatkozat

Tisztelt Résztvevő!

Ön egy tudományos kutatásban vesz részt, amelynek vezetője Györe Ágnes az ELTE Interkulturális Pszichológia és Pedagógia mesterképzési szak hallgatója. A vizsgálat alkalmával 30-60 percet igénylő interjúkérdésekre való válaszolásra kérjük fel.

A kutatás során azt vizsgáljuk, hogy miként vélekedik önmaga a szociális cirkuszi foglalkozásokról a Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klubban. A kutatásban használt interjúcsomag a szociális cirkuszban rejlő lehetőségek és annak jelentőségével – azaz a saját megéléseikkel, tapasztalataikkal, véleményükkel – kapcsolatos információkra és közérzetre kérdez rá.

Fontos tudnia, hogy a vizsgálatban való részvétel önkéntes, a kitöltés bármikor indoklás nélkül megszakítható. Tájékoztatjuk, hogy szigorúan bizalmasan kezelünk minden olyan információt, amit a kutatás keretén belül gyűjtünk össze. A beszélgetés közben elhangzó, a személyazonosításra alkalmas információkat bizalmasan kezeljük, azokat a kutatásban nem használjuk fel. A beszélgetésről hangfelvétel és annak átírata készül, amelyben a neve semmilyen módon nem szerepel (helyette egyedi azonosító). A hanganyagok és azok leiratai jelszóval védett számítógépen, kóddal is védve kerülnek tárolásra, a szakdolgozat sikeres védését követő öt éves időtartamig. Ezt követően végleges törlésre kerülnek. A kutatás során kapott eredményekről egy szakdolgozat jelenik meg, erről a kívánságnak megfelelően szóbeli vagy írásbeli tájékoztatást adunk.

Kérjük, hogy a kérdések megválaszolása során igyekezzék első megérzésére hagyatkozni, hiszen nincsenek jó vagy rossz válaszok, a saját érzéseire, választásaira vagyunk csak kíváncsiak.

Kérjük, amennyiben egyetért a fenti feltételekkel, és hozzájárul a kutatásban való részvételhez, ezt aláírásával igazolja. Együttműködését előre is köszönjük!

A kutatásban való részvételem körülményeiről részletes tájékoztatást kaptam, a feltételekkel egyetértek.

Kelt: 20 év hó nap

A személy aláírása

8.3. Melléklet 3: Beleegyező nyilatkozat

Név:

Születési idő:

Kijelentem, hogy a Györe Ágnes az ELTE Interkulturális Pszichológia és Pedagógia mesterképzési szak hallgatója által vezetett vizsgálatban önként veszek részt. A vizsgálat jellegéről annak megkezdése előtt megfelelő tájékoztatást kaptam.

Tudomásul veszem, hogy az azonosításomra alkalmas személyi adataimat bizalmasan kezelik. Hozzájárulok ahhoz, hogy a vizsgálat során a rólam felvett, személyem azonosítására nem alkalmas adatok más kutatók számára is hozzáférhetőek legyenek.

Fenntartom a jogot arra, hogy a vizsgálat során annak folytatásától bármikor elállhassak. Ilyen esetben a rólam addig felvett adatokat törölni kell.

Tudomásul veszem, hogy a vizsgálat eredményéről külön egyéni jelentés, összegzés nem készül.

Kelt: 20 év hó nap

a személy aláírása

8.4. Melléklet 4: Egyéni interjúvázlat (A Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub fiataljai számára)

Személyes adatok

- Ha megkérdeznék, hogy „ki vagy Te?”, akkor mi lenne az az első öt dolog, amit erre válaszolnál? (Alkérdeések: Hány éves vagy? Jársz-e iskolába? **ha nem:** Miért nem jársz iskolába? **ha igen:** Szeretsz iskolába járni? Miért? Van-e munkád? Mivel foglakozol? Melyik településen, környéken élsz? Kikkel élsz együtt? Hányan vannak a családban? Hogyan jellemeznéd ezt a családot? Mivel foglalkoznak a szüleid? Honnan származol? Számodra mit jelent az, hogy te roma/cigány vagy? Befolyásol ez valamit? A jelenben vagy a jövőben?)

Amit tudni kellene: az interjúalany személyiségének jellemzői, kora, képe a cigányságról, tanulmányi státusza, a lakhelyének jellege, családnagyság és összetétel, a család szocioökonómiai státusza.

A Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klubhoz való kapcsolódás

- Szeretsz-e a Pince Ifjúsági Klub cirkuszi foglalkozásaira járni? (**ha igen:** Miért szeretsz a Pince Ifjúsági Klub cirkuszi foglalkozásaira járni? **ha nem:** Miért nem szeretsz a Pince Ifjúsági Klub cirkuszi foglalkozásaira járni?)
- Milyen gyakran jársz a Pince Ifjúsági Klubba? (**ha nem jár rendszeresen:** Miért nem jársz rendszeresen? Mi gátol abban, hogy a eljárj a cirkuszi foglalkozásokra?)
- Melyik zsonglőreszközöket kedveled? Melyik zsonglőreszközökön nehéz és melyiken könnyű játszani? Mit érzel amikor a kedvenc eszközöddel játszasz? Mit érzel amikor sikerül egy új trükköt megtanulnod?
- Amit megtanultál szereted mások előtt is bemutatni? (**ha igen:** Miért szereted mások előtt bemutatni amit megtanultál? **ha nem:** Miért nem szereted mások előtt bemutatni amit megtanultál?)
- Kedveled-e a foglalkozásvezetőket?
- Mit tartasz jónak a foglalkozásokon? Hogyan segítettek neked a cirkuszi foglalkozások? Fontosnak tartod-e a Pince Ifjúsági Klubban szervezett cirkuszi foglalkozásokat?
- Milyen hatással vannak rád a Pince Ifjúsági Klubban szervezett cirkuszi foglalkozások?

Amit tudni kellene: az interjúalany megélései, élményei, véleménye a szociális cirkuszi foglalkozásokról a Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klubban, a foglalkozások hatása a személyiségükre és az ahhoz kapcsolódó közérzet.

8.5. Melléklet 5:Egyéni interjúvázlat (A Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub munkatársai számára)

Személyes adatok

- Ha megkérdeznék, hogy „ki vagy Te?”, akkor mi lenne az az első öt dolog, amit erre válaszolna?

Amit tudni kellene: az interjúalany személyiségének jellemzői, kora, munkahelyi státusza.

A Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klubbhoz való kapcsolódás

- Mikor kezdett el foglalkozni a Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub fiataljaival?
- Hogyan került kapcsolatba ezzel a munkával?
- Miért kezdett el foglalkozni a Pesterzsébeti Pince Ifjúsági Klub fiataljaival?
- Kik a Pince Ifjúsági Klub fiataljai?
- Mit jelent a szociális cirkusz a Pince Ifjúsági Klub csapatával való munkában?
- Milyen módszereket, eszközöket használnak a munka során?
- Hogyan történik a foglalkozás levezetése?
- Melyek a favorizált foglalkozások a fiatalok számára?
- Egy feladat elvégzésénél mi az ami serkenti a csapat teljesítményét? Mi az ami kifejezetten rontja?
- Mik a Pince Ifjúsági Klub fiataljaival végzett munka nehézségei?
- Milyen sikereket és kudarokat élt meg a Pince Ifjúsági Klub csapata?
- Milyen nevelői magatartásokkal, vezetési stílusjegyekkel kell, hogy rendelkezzen egy szociális cirkuszi foglalkozásvezető?
- Milyen szerepük van a szociális cirkuszi foglalkozásoknak, mit fejlesztenek?
- Miben látja ön a szociális cirkuszi foglalkozások nevelő-oktató hatását?
- Véleménye szerint mik a Pince Ifjúsági Klubban végzett cirkuszi foglalkozások fő feladatai?
- Milyen hatása van a szociális cirkuszi foglalkozásoknak a fiatalok életére?
- A szerzett kompetenciákat tudják-e hasznosítani máshol a Pince Ifjúsági Klub fiataljai?
- Véleménye szerint mi a cirkuszi foglalkozások szerepe a társadalmi bevonás területén?

Amit tudni kellene: az interjúalany megélése, tapasztalata és véleménye a szociális cirkuszi foglalkozásokról, annak lehetőségeiről és jelentőségéről, valamint a szociális cirkuszi foglalkozások a Pince Ifjúsági Klub fiataljai társadalmi integrációban betöltött szerepe.